

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

Role Probační a mediační služby
v resocializaci romských delikventů

Bakalářská práce

Autor práce: Leona Lojdová

Vedoucí práce: JUDr. Daniel Prouza, Ph. D.

V Českých Budějovicích dne 12. 5. 2008

ABSTRACT

The subject of this Bachelor essay is the role of CR probation and mediation service in re-socialisation of gipsy delinquents. The probation and mediation service is based on cooperation of two disciplines - social work and criminal law. The purpose of that is to mediate effective and socially beneficial solution of conflicts related to criminal acts. The service organises and ensures effective and dignified execution of alternative punishment and measures with the emphasis on interests of damaged people, protection of community and prevention of criminal acts.

The text outlines history and presence of gipsy population in the Czech Republic, their segmentation and life style. Attention has been paid to activities of Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s. (Association for Probation and Mediation in Justice). In addition it includes information on the mission, objectives and principles of probation and mediation activities. In addition there is a list of principles and areas of activities.

The objective of this work is to map the role of probation and mediation service in re-socialisation of gipsy delinquents, including partial objective which is to identify if increased success of re-socialisation is affected by improved work of probation staff and involvement of professional and laic public. Two hypotheses have been determined. The first one, saying that success of gipsy delinquents re-socialisation increases due to their cooperation with probation and mediation service, has been confirmed. The second hypothesis that for more effective cooperation with gipsy delinquents their cultural diversity and different live values must be considered, has been confirmed as well. The practical section of this work applies a quantitative research in the form of secondary analysis of statistic data and a questionnaire.

I am convinced that probation and mediation service is an essential part of successful re-socialisation process. There is no doubt that professional skills, involvement, flexibility and enhancement of probation staff competencies contribute to effectivity of the service. In my opinion the future challenge of the probation and mediation service is to increase awareness of its existence between clients. In addition it could offer assistance to clients loaded by long term debts, motivate them in seeking for

and maintenance of a legal job and minimise repeated indebtedness. I see a high potential in the role of a mentor, a member of the gipsy community, who acts as a mediator between both parties. I am of the opinion that it would be beneficial to extend services of such a person to pre-judgement phase of criminal proceeding and enhance its authorities in dealing with clients endangered by drug addiction.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci na téma „Role Probační a mediační služby v resocializaci romských delikventů“ vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů, které cituji a uvádím v přiložené bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, ve veřejně přístupné části databáze STAG, provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Souhlasím s použitím práce k vědeckým účelům.

V Českých Budějovicích dne 12. 5. 2008

.....
podpis studenta

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat JUDr. Danielu Prouzovi, Ph. D. za vstřícnost, ochotu, trpělivý přístup, odborné vedení a pomoc při zpracování mé bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	9
1. SOUČASNÝ STAV	11
1.1. Romové v České republice	11
1.1.1 Romské etnikum	11
1.1.2 Romství	12
1.1.3 Historie Romů v České republice	12
1.1.4 Současnost Romů v České republice	15
1.2. Struktura romského společenství	16
1.2.1 Dělení vnitřní – romské	16
1.2.2 Dělení vnější – z hlediska Neromů	18
1.2.3 Dělení odborné - z hlediska jazykově – etnického	18
1.3. Životní styl dnešních Romů	19
1.3.1 Hodnoty	19
1.3.2 Romská kultura	20
1.3.3 Styl bydlení	20
1.3.4 Rodina	20
1.3.5 Výchova	20
1.3.6 Vzdělání	21
1.3.7 Nezaměstnanost	21
1.3.8 Zadlužování	22
1.4. Důvody, které vedou jedince ke spáchání trestného činu	22
1.4.1 Kriminalita etnických minorit	22
1.4.1.1 Dostupnost dat o kriminalitě Romů.....	23
1.4.1.2 Odhady kriminality Romů v České republice	24
1.4.2 Delikvence	25
1.4.3 Resocializace	25

1.5. Filozofie trestu	25
1.5.1 Funkce trestu	25
1.5.2 Problémy výkonu trestu odnětí svobody	25
1.6. Sdružení pro probaci a mediaci v justici	26
1.6.1 Historie	26
1.6.2 Oblasti činnosti Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s.	27
1.6.2.1 Institut pro probaci a mediaci	27
1.6.3 Cíle a činnosti Sdružení pro probaci a mediaci v justici	27
1.6.4 Projekt Systém mentoringu v trestní justici	27
1.6.4.1 Romský mentor (Mentor jižní Čechy)	29
1.7. Probační a mediační služba	30
1.7.1 Počátky vzniku probace a mediace	31
1.7.2 Pojmy probace a mediace	32
1.7.3 Poslání Probační a mediační služby	33
1.7.4 Cíle působení Probační a mediační služby	34
1.7.5 Zásady činnosti Probační a mediační služby	34
1.7.6 Principy činnosti Probační a mediační služby	34
1.7.7 Oblasti činnosti Probační a mediační služby	35
1.7.7.1 Stádium před rozhodnutím	35
1.7.7.2 Stádium po rozhodnutí	37
2. CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY	42
2.1. Cíle práce	42
2.2. Hypotézy	42
3. METODIKA	43
3.1. Použitá metoda	43
3.2. Charakteristika souboru	43
4. VÝSLEDKY	45
4.1 Výsledky – statistika Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s.	45
4.2 Výsledky – dotazníkové šetření	51
5. DISKUSE	61

5.1 Diskuse k údajům získaným ve statistice	61
5.2 Diskuse k údajům získaným v dotazníkovém šetření	63
6. ZÁVĚR	69
7. KLÍČOVÁ SLOVA	71
8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	72
9. PŘÍLOHY	77

ÚVOD

Aktuální situace romské menšiny v České republice je neuspokojivá. Romové vykazují nízkou úroveň vzdělanosti, která souvisí s vysokou nezaměstnaností a obecně nízkým sociálním statutem. Tato nezaměstnanost se poté odráží na jejich nízké životní úrovni a nevyhovujících podmínkách bydlení. Náš sociální systém Romy dostatečně nemotivuje k řešení jejich problémů a je pro ně často výhodnější pobírat nejrůznější dávky sociálního zabezpečení, než hledat práci. Všechny výše naznačené okolnosti se podílejí na tom, že se Romové nakonec ocitají v bludném kruhu, ze kterého vede cesta ven jen velmi ztěžka. Mnozí vidí řešení, jak dosáhnout vyšší materiální úrovně, v páchání trestné činnosti. Romská komunita je navíc vůči okolí uzavřená, což se projevuje také ve schvalování trestné činnosti vůči „gádžům“. Příčinu, proč má romské etnikum tak velké sklony k delikventnímu chování, můžeme poté najít v součtu špatné sociální situace a nepřátelského postoje neromské části společnosti, jenž bývá často ještě podbarven rasismem. Podíl Romů na celkové kriminalitě v České republice je výrazný a na základě všech výše uvedených faktorů jsou Romové chápáni jako problematická menšina, když navíc protiromské postoje můžeme nalézt i mezi volenými představiteli samosprávy a státní správy, konkrétně například aféry bývalého senátora a starosty Prahy 4 Zdeňka Klausnera a současného místopředsedy vlády a ministra pro místní rozvoj Jiřího Čunka, které se týkaly řešení otázek bydlení problémových romských rodin.

V návaznosti na trestnou činnost se nemohu nezmínit o výkonu vazby a trestu odnětí svobody. Uvězněním je člověk konfrontován s řadou problémů, počínaje ztrátou svobody, postavení, majetku, nezávislosti, důstojnosti, bezpečnosti či osobních vztahů. Dlouhá vazba a ještě delší výkon trestu podlomí sebevědomí každého člověka a navíc znejistí jeho jednání na svobodě. Pokud budeme mluvit o pachatelích méně závažných trestných činů, je zde namísto hovořit o aplikaci peněžitého trestu či trestu obecně prospěšných prací místo nepodmíněného trestu odnětí svobody. Myslím, že výrok penologických expertů Friedera Dünkela a Sonji Snacken: „*Věznice nemohou být*

řešením sociálních problémů.“ přesně vystihuje danou problematiku a je platný v každém společenském a sociálním zřízení.

Jsem přesvědčená, že Probační a mediační služba, která vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a trestního práva, je důležitou a možná i nezbytnou součástí cesty k úspěšné resocializaci romských delikventů do společnosti, neboť usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností. Současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality.

V předkládané práci se zaměřuji právě na práci Probační a mediační služby s romskými klienty a ráda bych upozornila i na fakt, vyplývající ze zjištěných skutečností, že zkvalitňování práce Probační a mediační služby a informovanost, případně i angažovanost odborné i neodborné veřejnosti, povede k zefektivnění resocializace romských delikventů do společnosti.

K napsání bakalářské práce právě na toto téma jsem se rozhodla především proto, že se jedná v současné době o aktuální a diskutovanou oblast a také z toho důvodu, že jsem několik let pracovala v advokátní kanceláři a měla jsem možnost bližšího seznámení se s problematikou kriminality Romů. Zároveň jsem přesvědčena, že díky studiu na Zdravotně sociální fakultě jsem měla možnost na výše uvedenou problematiku nahlédnout z hlediska sociálního a spojit tak poznatky ze studia a z praxe.

1. SOUČASNÝ STAV

1.1 Romové v České republice

1.1.1 Romské etnikum

Kdo je Rom? Podle zákona č. 273/2001Sb., o právech národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, je Romem pouze ten, kdo se přihlásí k romské národnosti. Příslušnost k romství však neznamená jen svobodnou vůli jedince přihlásit se k romské národnosti, ale souvisí úzce s kulturou, tradicemi minority, se způsobem života, s mírou schopnosti společenské flexibility a s mírou možností poskytnutých většinovou společností pro začlenění do majority (13).

Romem je ten, kdo se hlásí k romství. Romem je občan České republiky, který se deklarativně přihlásí k romské národnosti. V tomto případě je teoreticky nepodstatné, k jaké etnické skupině občan přísluší, jde o individuální národnostní cítění jednotlivce a o projev jeho svobodné vůle (13).

Romem je ten, kdo žije jako Rom. Občané České republiky, kteří přísluší k romské etnické skupině žijící u nás, většinou nemají potřebu deklarovat své romství přihlášením se k romské národnosti při sčítání lidu, přesto však udržují romskou kulturu a z generace na generaci si předávají národní tradice a mateřský jazyk. Způsob života lidí udržujících v romských komunitách tradiční kulturu je označován romským slovem romipen. Za určitých okolností to mohou být též osoby neromského původu, které se do romského prostředí začlenily a trvale v něm žijí (13).

Romem je ten, kdo vypadá jako Rom. Charakteristické antropologické rysy lidí příslušejících k romské etnické skupině ruku v ruce se zažitými předsudky většiny majoritní společnosti vůči této minoritě působí jako společenské stigma, a to naprosto nezávisle na jejich vůli, způsobu života, výši dosaženého vzdělání, apod. Příslušníky majoritní společnosti jsou označováni za Romy – cikány, kuriózně i například romské děti vyrůstající od kojeneckého věku v adoptivních většinových rodinách, tedy nedotčené romskou kulturou ani způsobem života – romipen (13).

1.1.2 Romství

Romství je vlastnost nositele romské kultury v tom nejširším slova smyslu. Tuto vlastnost člověk získá tak, že se narodí a vyrůstá v romské rodině a že se ztotožní s její hodnotovou orientací. Nepřehlédnutelnou stránkou romství je od majoritní společnosti zcela odlišný průběh individualizace jedince, systém rodinné solidarity a vzájemného sociálního zabezpečení. Rom si je vždy vědom své příslušnosti k rodině a rodu a toto vědomí je také jednou z nejdůležitějších částí romství **(29)**.

Součástí romství je i specifické vnímání času. Budoucí čas v romském uvažování nehraje žádnou zvláštní roli. Jediným zajištěním budoucnosti jsou pro Romy děti. Pokud je jich dost, není třeba se budoucnosti obávat. Také pojetí historie je pro Romy jiné. Historii si nikdy nezaznamenávali a to, co si o minulosti vyprávěli, byla spíše mytologie. Romové žijí přítomností. Ta se zažívá a je spojená s rodinou. V přítomnosti se nepomýšlí na minulost a neuvažuje se o jiné než bezprostřední budoucnosti **(29)**.

1.1.3 Historie Romů v ČR

Za první zmínku o Romech na našem území je často vydávána kapitola z kroniky tak řečeného Dalimila nazvaná „O Kartasiech pohanských“. Další sporná zmínka o přítomnosti Romů na našem území pochází z Popravčí knihy pánů z Rožmberka, datovaná do roku 1399, v níž jeden z vyslýchaných loupežníků uvedl, že spoluviníkem je mimo jiné i „Cikán, černý, Ondřejov pacholek“. Posledním diskutovaným údajem o přítomnosti Romů, je úryvek z kroniky obsažené později v Palackého Starých letopisech českých, kde je u roku 1416 poznámka: „Toho léta vláčili se Cikáni po České zemi a lidí mámili“. Za jistý lze pokládat až rok 1417, kdy naším územím prošla skupina, jejíž cesta byla poměrně podrobně zmapována i v ostatních zemích, kudy procházela. Tato více než třisetčlenná skupina se vydala od Budína do Košic a dále pak přes Levice jižním Slovenskem do Bratislavy a tam se rozdělila **(11)**.

Od poloviny šestnáctého století se postoj vůči Romům začíná měnit. V roce 1541 byli ze založení požáru v Praze podezírání právě Romové. Roku 1545 vydal Ferdinand I. mandát, kterým nakazoval, aby Romové byli vypovězeni ze země. Přesto zde stále ještě vládla zřejmě příznivější atmosféra než v sousedních krajích **(11)**.

Za vlády Marie Terezie (1740 – 1780) se některá panství pokusila o poněkud vstřícnější postoj vůči Romům. Císařovna nahradila otevřenou represi asimilačními pokusy. Tzv. regulovaní cikáni dostávali povolení k pobytu, nicméně jejich další pohyb podléhal přísné kontrole. V tomto osvěcenském postupu pokračoval i císař Josef II. (1780 – 1790), syn Marie Terezie, který kladl důraz na školní docházku dětí, vyučení romské mládeže, povinnou návštěvu bohoslužeb a zlepšení hygienických podmínek. V roce 1784 byl učiněn první pokus o státem řízené rozmístění romských rodin a v druhé polovině osmnáctého století se řada romských rodin začala usazovat více méně dobrovolně. Přístup Marie Terezie a Josefa II. znamenal historický zlom, neboť po dlouhých staletích se s Romy poprvé počítalo jako se skutečnými obyvateli daných území **(11)**.

V 19. století se osvěcenské pokusy o proměnu způsobu života romského etnika přeměnily v administrativně byrokratický přístup, jakým byla kontrola pohybu Romů, včetně policejního dozoru, zákaz žebroty, podomního obchodu a potulky, omezení migrace Romů mezi jednotlivými regiony státu, zřizování donucovacích pracoven a zákaz kočování školou povinných a mladších dětí **(20)**.

V roce 1888 byl vydán výnos českého místodržitelství č. 86284 proti potulným Cikánům a o rok později byla založena evidence „potulných Cikánů“, kteří domovsky příslušeli do moravských a slezských obcí **(20)**.

V letech 1909 – 1910 provedl moravský a slezský statický úřad první rozbor evidencí Romů. Z nich vyplynulo, že na Moravě žijí Romové ve 104 a ve Slezsku v 11 obcích a že jejich tradiční zaměstnání, kterými bylo kovářství, hudebnictví, košíkářství, drátování a broušení nožů, jsou vytlačována příležitostnou prací posluhů, nádeníků a pomocných zemědělských dělníků, často i žebrotou, polním pychem a jinými kriminálně závažnými aktivitami **(11, 20)**.

První republika tolerovala kočující Romy stále hůře a v roce 1927 byl vydán zákon proti potulným Romům a tulákům žijícím „po cikánsku“. Romové byli pod soustavným policejním dohledem, ke kočování si museli vyžádat dočasně platná povolení, byly jim vydávány zvláštní legitimace **(27)**.

Strašnou kapitolou historie českých Romů byl holocaust za vlády nacistů. Zahynulo tehdy téměř pět tisíc Romů pocházejících z českých zemí. Vraždění probíhalo převážně ve vyhlazovacích koncentračních táborech mimo naše území (27).

Krátce po válce se odhady počtu Romů na území dnešní ČR pohybují řádově mezi 600 – 1 000. Nicméně v druhé polovině roku 1947 v poválečném soupisu ministerstva vnitra vykazuje již celkový počet 101 190, z čehož 16 752 připadá na Čechy a Moravu a 84 438 na Slovensko. Stěhování za prací do Čech vnímali slovenští Romové, žijící v izolovaných romských osadách na Slovensku, jako jediné možné východisko. Vláda rychlé osidlování pohraničí podporovala a nové pracovní síly vítala. Řada Romů v této době žila „polokočovným“ životem. Svě rodiny zanechala na Slovensku, dojížděla za prací, ale domů se vracela, kdykoli to jen bylo možné (11).

V roce 1958 schválil socialistický parlament zákon č. 74 o trvalém usídlení kočujících osob a § třetí říkal: „Kdo setrvá při kočovném způsobu života, přestože mu byla poskytnuta pomoc k trvalému usídlení, bude potrestán pro trestný čin odnětím svobody na 6 měsíců až 3 léta.“ Zákon postihl olašské Romy, kteří po Československém území v té době kočovali (11).

Za komunistického režimu byly původní hodnoty a normy Romů ničeny, aniž by byly přirozeně nahrazeny jinými. Proto dodnes řada Romů postrádá vědomí sounáležitosti, společného původu a společných dějin. Romové se pod vlivem silných asimilačních tlaků snažili svou skutečnou identitu co nejvíc popřít. Na jaře 1968 Romové podali předsedovi vlády návrh na zřízení „Svazu československých Cikánů“. Teprve v roce 1969 byl ustaven Svaz Cikánů – Romů a Zváz Cigánov – Romov, a to jako společenské organizace v rámci Národní fronty. Do svého zrušení v roce 1973 vykonaly mnoho užitečné práce v oblasti budování romské identity (11, 27).

Roku 1978 protestovala Charta 77 ve svém dokumentu, který podepsal spolu s filozofem Ladislavem Hejdánkem také Václav Havel, proti tomu, že moc „dělá všechno proto, aby romskou kulturu vyhubila a sdělovací prostředky soustavně šíří ve veřejnosti představy, že taková kultura neexistuje“ (27).

Listopad 1989 byl i v životě Romů velkým předělem. Přinesl jim navíc svobodu užívat svého jazyka a pěstovat svou národní kulturu, zakládat k tomu účelu i

k prosazování jiných svých zájmů vlastní organizace a rozvíjet mezinárodní kontakty (27).

V nově vzniklé ČR se Romů nejvíce dotkl zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství. Občanství ČR se k dnešnímu dni nepodařilo nabýt tisícům dospělých Romů, jejich rodinným příslušníkům a stovkám romských dětí v zařízeních náhradní rodinné péče. S přechodem na tržní ekonomiku se nekvalifikovaní Romové znovu dostávají na okraj společnosti. Nezaměstnanost Romů dosahuje díky jejich nedostatečnému vzdělání, ale i díky skrytému a rafinovanému rasismu až 75 %, v některých lokalitách ČR 95 % (10).

1.1.4 Současnost Romů v ČR

Romové tvoří největší etnickou menšinu v České republice. Protože neexistuje jiný systém evidence než sčítání lidu, přesný odhad počtu Romů na našem území je nemožný. Při posledním sčítání lidu v roce 2001 se za Roma deklarovalo jen 11 746 občanů, přičemž odhady hovoří asi o 250 000 Romů. Největší koncentrace Romů je v ostravské aglomeraci, v Praze a v severních Čechách. Jako celek mají Romové oproti většinové populaci nižší úroveň vzdělanosti, vysokou nezaměstnanost, vysokou kriminalitu, horší zdravotní stav a kratší průměrnou délku života (16). V Jihočeském kraji žije nejméně Romů (613 hlásících se ke své národnosti). Ke dni 1. 3. 2001 bylo v okrese České Budějovice 152 Romů, kteří se přihlásili ke své národnosti, což představuje 0,1 % z celkového počtu 180 054 obyvatel okresu. Dle romského koordinátora Krajského úřadu České Budějovice žije v okrese kolem 2 000 Romů a v samotném městě 1 300 – 1 500 Romů (7).

Romská menšina má v soužití s Čechy mnoho problémů. Z české strany je jim vytýkána hlučnost, špatné sousedské vztahy, nevzdělanost, nízká kvalifikace, špatná pracovní morálka, lenost, nečestné jednání, agresivita, kriminalita, prostituce. Romové vytýkají Čechům citový chlad, vypočítavost, nadřazené chování, xenofobii a rasismus. Obě skupiny mají tendenci zobecňovat především negativní vlastnosti jednotlivců druhé skupiny a přisuzovat je celé skupině. Chování obou skupin do značné míry determinují předsudky z dávné i nedávné minulosti (30).

Romské etnikum žije téměř totožně jako majoritní společnost, ale přesto se trochu liší. Vedle antropologie to jsou ještě zbytky bývalé kultury přežívající dodnes a setkáváním se s projevy rasismu. Tak se Romové ocitají někde mezi, už nejsou „Cikány“, ale ani „gádži“, což jim majoritní populace svým způsobem jednání a myšlení ani neumožňuje. Nalézají se tak v etnickém a duchovním vakuu, které by bylo třeba vyplnit pozitivním vztahem k romství, k romské kultuře. Na druhé straně by byla prospěšná i osvěta ostatních obyvatel ČR v oblasti romského etnika, jeho historie a kultury. To by společně s pozitivním přístupem možná dokázalo změnit náhled „gádžů“ na Romy, kterým by se tak značně zkvalitnil život (7).

Přestože stoupá počet Romů se středoškolským a vysokoškolským vzděláním, vykonává převážná většina po zapojení do pracovního procesu díky nízkému vzdělání a kvalifikaci nejčastěji manuální a pomocné práce jako nádeníci, zametači, pomocní dělníci na stavbách, u výkopových prací či jako posunovači na dráze nebo popeláři. Ženy se stávají uklízečkami, dělnicemi v továrnách, pomocnými kuchařkami. Novou formou zisku je také prostituce, která je zcela v rozporu s jejich dřívější morálkou. Velmi vysoká je u Romů nezaměstnanost, způsobená především nedostatečnou úrovní vzdělání, předsudky zaměstnavatelů a zvykem žít ze sociálních dávek (7).

1.2 Struktura romského společenství

Obecně existují tři způsoby dělení, a to vnitřní – romské (jak rozdělují Romové sami sebe), dělení vnější – z hlediska „Gádžů“ a dělení odborné – z hlediska etnicko - jazykového.

1.2.1 Dělení vnitřní – romské

Podle jazyka – dělení Romů podle jazyka je obtížné, neboť po 2. světové válce se zcela změnilo jejich složení. Do 2. světové války žili na území Slovenska slovenští Romové (slovenský dialekt romštiny) a maďarští Romové (maďarský dialekt romštiny). V Čechách a na Moravě žili česko – moravští Romové (česko – moravský dialekt

romštiny) a v Sudetech žili němečtí Romové (sintí dialekt romštiny). Po celém území Československa kočovali Olaši (olašský dialekt romštiny). Po 2. světové válce, kdy téměř zcela zmizela skupina česko – moravských a německých Romů a do Čech byli nastěhováni slovenští Romové a po zákazu kočování se zde usadili i olašští Romové.

Podle způsobu života - před zákazem kočování v roce 1959 se Romové dělili na kočovné, polokočovné a usedlé. U nás to byly zejména *kočovné* a *polokočovné skupiny* olašských Romů, kteří si na rozdíl od dnešních Romů zachovávají svou řeč (olašský dialekt) a udržují své zvyky. Navíc jsou velmi uzavření a nenechají mezi sebe proniknout cizího člověka. *Polokočovné* skupiny měly přechodná obydlí, ve kterých se zdržovaly zpravidla v zimním období a po většinu roku se přemísťovaly ve vozech (šiatrách), pokrytých plachtami a taženými koňmi, či putovaly pěšky a tábořili ve stanech. Zdrojem jejich obživy bylo koňské handlířství a různé formy drobného příživnictví. *Usedlí* Romové se živili provozováním svých profesí, nebo drobnými službami sedlákům z vesnic.

Podle profese – s vykonáváním různých profesí byl spojen různý společenský status. Nejlepší postavení měli hudebníci, dále se jednalo zejména o kovářství, košíkářství, korytářství, koňské handlířství, výrobu cihel, metel, brusičství nožů. Olašští Romové se specializovali na koňské handlířství a jejich ženy na věštění z ruky.

Městské a venkovské dělení – Romska populace žije rozptýleně mezi neromským obyvatelstvem buď ve zvláštních čtvrtích a ulicích ve městech nebo na předměstích (městští) nebo v oddělených romských osadách na okrajích venkovských obcí (venkovští). Tito venkovští Romové si zachovali mnoho ze své kultury a tradičního života díky poměrné izolovanosti od ostatního obyvatelstva, zatímco Romové žijící ve městech mezi neromy se přibližovali okolní společnosti v jistých oblastech ekonomického života a v některých rysech sociálního chování.

Dělení dle respektování či nerespektování různých tradic a pravidel - podle kterého se dělí na čisté Romy – „žuže Roma“ a špinavé Romy – „degeša Roma“. Každá skupina - rod ale považuje za nečisté - podřadné někoho jiného. Mezi nečisté patří ti Romové, kteří jedí např. koňské maso (u Romů byl kůň téměř posvátné zvíře) nebo zbytky jídel (ohřívána jídla) nebo porušili skupinovou endogamii a provdali dceru na

někoho takového. Z tohoto vnitřního dělení vyplývá omezení osobních kontaktů s rodinami, které jsou považovány za nečisté.

Dělení podle bohatství - za nejchudší jsou považováni Romové z osad na východním Slovensku, většina Romů je z hlediska našeho označována za sociálně potřebné. K nejbohatším Romům tradičně patřili muzikanti, kteří dříve účinkovali i na šlechtických dvorech, později vytvořili zvláštní vrstvu městských kavárenských hudebníků. Olašští Romové, kteří patřili do 50. let mezi nejchudší, dnes v důsledku různých forem „obchodování“ patří mezi nejbohatší vrstvy Romů. Kontakty mezi starousedlými Romy a olašskými Romy jsou minimální. Největší hodnotou pro olašské Romy je zlato (5).

1.2.2 Dělení vnější - z hlediska Neromů

Při tomto dělení záleží na úrovni znalostí o Romech, ale nejrozšířenější je hledisko podle stupně asimilace - tedy na slušné a neslušné Romy. S tímto dělením souvisí i dělení podle sociální úrovně. Dále jako neromové můžeme Romy rozlišovat také podle vnějšího vzezření. Nejviditelnější rozdíl je mezi „světlými“ a „tmavými“ Romy. Olašští Romové mají světlejší pigmentaci i světlejší vlasy a bývá u nich nejčastěji vidět klasické romské oblečení - široké barevné sukně, třícípé šátky na hlavách či ramenech. Nesmírnou hodnotu má pro ně zlato, proto u nich vidíme častěji prsteny, náušnice, náhrdelníky, náramky, dokonce i zlaté zuby, než u jiných Romů. Jako kočovný národ nemohli investovat svůj majetek do nepřenositelných věcí, a tak své jmění ukládali do zlata. Zlato má však pro ně i jinou symboliku. Olašský Rom věří, že zlaté šperky, které má na sobě, jej uchrání před nemocí (5).

1.2.3 Dělení odborné - z hlediska jazykově - etnického

Na základě dialektometrických výzkumů a sociologických údajů dospěla lingvistická sekce (Centre de recherches tsiganes při Universitě René Descarta) k následujícímu rozdělení jazyka Romů:

Romština v pravém slova smyslu, již hovoří převážná většina Romů na celém světě, lze rozdělit do tří dialektových skupin. Tyto dialekty mají základní slovní fond

romský a kromě výpůjček z různých kontaktních jazyků pro výrazy označující moderní realitu (řidičský průkaz, škola ...) mezi nimi existuje různě vysoký stupeň srozumitelnosti. Dělí se na skupinu balkánsko-karpatsko-baltskou, skupinu gurbetsko-cerharskou, jíž se mluví výhradně na Balkáně a skupinu kalderašsko-lovársáskou, která je zeměpisně nejrozptýlenější - od Uralu po Kalifornii a Buenos Aires.

Skupina sinto-manušských dialektů, která se kdysi oddělila od karpatské a baltské podskupiny a obsahuje velký podíl výpůjček z germánských jazyků. Vzájemná srozumitelnost mezi těmito dialekty a předchozími skupinami je minimální.

Lokální dialekty jiných jazyků - obsahují určitý podíl romských slov. Mluví jimi ty skupiny Romů, které v důsledku různých asimilačních snah ztratily vlastní jazyk - například španělští Gitanos nebo ve Velké Británii dialekty pogadijské. Jsou naprosto nesrozumitelné pro ostatní romské skupiny.

Ze všech těchto dělení je zřejmé, že Romové nejsou a nikdy nebyli homogenní skupinou. Proto by bylo správné mezi nimi rozlišovat, nikoliv generalizovat (5).

1.3 Životní styl dnešních Romů

1.3.1 Hodnoty

Myšlení Romů se v tomto ohledu změnilo. V minulosti Romové nevlastnili majetek, nyní po něm touží. Je to přirozené, když žijí ve společnosti, kde je majetek ukazatelem úspěchu. Orientují se na hmotné statky, což dokládá vybavenost jejich domácností. Většina z nich už nezná romský jazyk a mluví romským dialektem češtiny. Romové jsou stále orientováni spíše na tady a teď. Jsou často bez zájmů, pohlcuje je kultura konzumu (7).

1.3.2 Romská kultura

Silnou stránkou romské kultury je hudba a také tanec. Svérázný a často vynikající hudební projev patří nesporně k největším přínosům romského národa a je tradiční oporou jeho identity. V romštině se i u nás píšou básně a beletrie, které mají svůj

jedinečný, svérázný půvab, přestože zatím zřídka snesou srovnání s literaturou národů, jež jsou tradičními nositeli evropské a světové vzdělanosti. Je-li řeč o romském písemnictví, je třeba myslet především na romské pohádky, jež patří ke světovému pokladu tohoto žánru. I romské výtvarné umění je snadné si zamilovat pro jeho smyslovou bezprostřednost, barevnost, srozumitelnost, lidovost. Snad ještě více než u „gádžů“ převládá dnes u Romů pseudokultura, pasivní konzum toho, co přinášejí televizní kanály a DVD z půjčoven. V mnoha romských rodinách se televize vypíná jen na noc. Velmi oblíbenou zábavou romské mládeže i dospělých jsou hrací automaty (27).

1.3.3 Styl bydlení

Romové dnes obývají klasické byty a domky typické svou „velmi bohatou“ výzdobou. Jinak se od neromských, co se týče vybavení, neliší. Od 80. let klesá počet členů domácnosti, který byl dříve vysoký díky silným rodinným vazbám (7).

1.3.4 Rodina

Romská rodina si dosud udržuje patriarchální ráz. Rodina hraje pro Romy stále velmi důležitou roli. Většinou již nežijí v několikageneračních rodinách a snižuje se i počet dětí v rodině, průměrně 2,63 (7, 27).

Dnes můžeme v romských rodinách zaznamenat násilí na dětech, jež bývalo podle pamětníků naprostou výjimkou, jejich těžké zanedbávání v důsledku alkoholu a drogové závislosti a tam, kde vychovával místo rodiny dětský domov, dokonce incest, který byl podle romistů ještě v historicky nedávné době u Romů nemyslitelný (27).

1.3.5 Výchova

Výchova probíhá v romských rodinách způsobem lišícím se od výchovy v rodinách ostatní české populace. Hlavní výchovnou metodou je tlak rodiny, která má i několik desítek členů. Tento tlak nutí jednotlivce chovat se určitým akceptovatelným způsobem v rámci té které komunity. Dětem je ponechávána mnohem větší volnost v jednání. Pravidla se situaci od situace mění (9).

1.3.6 Vzdělání

Vzdělání jako investice dlouhodobého charakteru nezaujímá v hodnotovém systému Romů prakticky žádnou významnou pozici. Pro většinu Romů představuje škola nepřijemnou a nepřátelskou instituci, která do jejich života přináší jen zklamání a snižování sebehodnocení. Romské děti využívají sebemenších důvodů, proč do školy nejít. Bohužel, jejich rodiče je v tom svou nedůsledností, ale i shodnými postoji podporují. V souvislosti se školní docházkou nemůžeme opomenout ještě další problémy, které ovlivňují sociální vývoj dětí a případně odstartování jejich kriminální kariéry. Jde zejména o záškoláctví, povalečství, toxikomanii, vandalismus, šikanu, výtržnictví ve škole i mimo ni. Prožívání volného času v dětství formuje postoj i k využívání času v dospělosti (9).

1.3.7 Nezaměstnanost

Zapojení Romů do pracovního procesu předznamenává úroveň a kvalita dosaženého základního vzdělání. Výsledky zjišťování, kolik mladistvých Romů pracuje, jsou tristní, protože v rámci této skupiny populace je až na výjimky nezaměstnanost téměř absolutní. Dlouhodobá nezaměstnanost mladých mužů, kteří rezignovali na svoji živitelskou roli, v sobě zahrnuje obrovský kriminální potenciál. Absence pracovních návyků a neschopnost dlouhodobě se soustředit na smysluplnou činnost snižují šance jedince uplatnit se na trhu práce. V některých romských rodinách se setkáváme s několikagenerační nezaměstnaností (9).

Dlouhodobá nezaměstnanost vede k vytváření alternativních životních strategií, jejichž cílem je zajištění finančních prostředků z jiných než pracovních zdrojů. Jedná se o závislost na dávkách sociálního zabezpečení, práci „na černo“, zadlužování a trestnou činnost. Důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti dále prohlubují marginalizaci jednotlivých osob i celých komunit, ovlivňují fungování bezprostředního sociálního společenství a deformují přehled o principech, na jejichž základech funguje majoritní společnost (9).

1.3.8 Zadlužování

Zadlužování je dalším problémem. Jeho nejčastějšími formami jsou dluhy z neplacení nájemného a dalších poplatků souvisejících s bydlením a půjčování si finančních prostředků od bankovních i nebankovních subjektů, případně lichvářů. Další dluhy vznikají z neplacení výživného, pokut, zdravotního pojištění, či splátek zboží. Jako důvod vedoucí k zadlužení lze uvést „sociální nedovednost“, tj. neschopnost hospodařit tak, aby mohly být plněny všechny povinnosti. Je zřejmé, že s malým příjmem to není jednoduché (24). Zadlužení lze charakterizovat jako dluhové pasti. Ten, kdo se v takové pasti ocitne, není motivován k práci, protože o výdělek ze zaměstnání by ho připravili lichváři či exekutoři. Důsledkem této situace je stále se prohlubující marasmus, v němž parazitismus a kriminalita mají své místo (9).

1.4 Důvody, které vedou jedince ke spáchání trestného činu

- Jedinec neví, že jeho jednání je trestné.
- Jedinec ví, že jeho jednání je trestné, ale nedokáže se ovládnout, aby je nekonal.
- Jedinec ví, že jeho jednání je trestné, dokázal by se ovládnout, kdyby chtěl, ale on nechce. „Zisk“ z trestné činnosti je pro něj přitažlivější, než aby se dal odradit rizikem potrestání. Ziskem může být jak majetkový prospěch, tak prestiž získaná v referenční sociální skupině.
- Jedinec se ocitá pod tak silným sociálním tlakem, který je schopen řešit pouze trestnou činností nebo jinou obecně nepřijatelnou činností (například prostitucí nebo žebrotou). V této souvislosti se hovoří o takzvané sociální kriminalitě, která bezprostředně neplyne z osobnostních nebo charakterových vad, ale z chudoby a minimálních možností tento stav změnit (9).

1.4.1 Kriminalita etnických minorit

Kriminalita je závažný společenský jev, který provází lidstvo již od samého počátku. Proto je zcela přirozeným zájmem společnosti najít účinnou ochranu před

nežádoucím jednáním, a pokud již k němu dojde, najít účinnou a adekvátní odpověď (4). Vzhledem ke skutečnosti, že etnické minority mají ve společnosti méně výhodné postavení nesoucí s sebou celou řadu kriminogenních rizikových faktorů, zřejmě obecně platí, že krom některých výjimek, mají až několikanásobně vyšší míru kriminality než majoritní populace (pro evropské poměry, je uváděn zhruba dvoj – až čtyřnásobek). Ve světle uvedeného je třeba zdůraznit, že romská kriminalita zřejmě výrazně nepřesahuje obvykle udávaný násobek zvýšené míry kriminality minorit. Přesněji se nelze vyjádřit, protože není přesně znám, pouze se odhaduje, počet Romů v České republice, a to nejčastěji asi 2,5 – 3 %. Existují však i vyšší odhady (33).

I když Romové páchají proporcionálně vyšší míru kriminality než majoritní populace, není to něco vybočujícího, co by vyjadřovalo jejich etnicko - psychologickou charakteristiku, ale v první řadě je to záležitost sociologická a sociálně - psychologická a teprve potom záležitost kulturně - specifická. Některé výzkumy ukazují, že míra kriminality členů minorit a těch členů majority, kteří s nimi mají srovnatelně nízké sociální postavení, je obdobná (33).

Některé trestné činy (zejména krádeže) páchané Romy doprovází míra vandalizmu, u pachatelů majority se údajně poměrně málo vyskytující. Vedlejší škody způsobené vloupáním mnohdy mnohonásobně převyšují cenu zcizené věci a znamenají v důsledku veřejné ohrožení. Jedná se zejména o krádeže barevných kovů, které jsou součástí elektrických vedení nebo drážních zařízení. Rovněž vedlejší škody způsobené při vloupání do obchodů a bytů často převyšují cenu zcizeného zboží. Kriminologické studie často uvádějí spontánnost a neplánovanost loupeží a loupežných přepadení (tzv. elpíčka nebo el pasa) páchaných Romy; využití „vhodné“ příležitosti, vliv alkoholu a drog (14).

1.4.1.1 Dostupnost dat o kriminalitě Romů

Otázka uvádění dat o kriminalitě Romů je velmi citlivá. Některé země je uvádějí (např. Slovensko), jiné nikoli, popř. je to svázáno s různými omezeními. U nás byla tato data do roku 1993 zjistitelná z policejní statistiky, poté byla utajována a prakticky nepřístupná. Nicméně bylo možné získat pro účely odborného vhledu a z něj

vyplývajících preventivních doporučení podklady pro kvalifikované odhady. V roce 2000 však v souvislosti se zákonem o ochraně osobních údajů byly i tyto podklady ze statistiky vymazány (19).

Neznalost o tak citlivém tématu, jakým kriminalita Romů je, která je navíc majoritou percipována nepřiměřeně zveličená, může věci spíše uškodit. I mlčení o ní může vyvolat dojem, že je skutečně co skrývat. I kdyby však byla tato kriminalita ještě vyšší, než tomu je, může její kvalifikovaný rozbor jednak signalizovat problémy, které je třeba přednostně řešit, a jednak jinak může naznačit cesty k jejímu ovlivňování. Aby totiž bylo možno úspěšně kontrolovat kriminalitu, ať už jakoukoliv či kohokoliv, je přímo nutné znát toho o ní nejvíce. Potom by bylo možné preventivně zasahovat a působit. Bohužel tento racionální požadavek naráží na politické ohledy a zejména také na nesouhlas Romů samých (33).

1.4.1.2 Odhady kriminality Romů v České republice

Některé trestné činy, kterých se Romové dopouštějí, lze vyvodit přímo z odlišné kulturní tradice. Jedná se zejména o sexuální styk pod hranicí 15 let věku, který je často posvěcen rodinou pachatelů. Společensky nejproblematictější je chápání trestného činu krádeže a loupeže a další majetkové trestné činnosti u některých romských skupin, zvláště pak olašských. Lze uvést, že okrádání majority není vnímáno u mnoha romských rodů jako morálně špatné. Jedná se ovšem o skupiny, které jsou v podstatě v permanentní válce s okolním světem a důsledně rozdělují my a oni (10).

Na počátku 90. let, kdy byly údaje o romské kriminalitě k dispozici, se pohyboval podíl Romů na celkové trestné činnosti v ČR okolo 16 %. Romové měli zvláště velký podíl na krádežích vloupáním (22 % z celku) a tzv. krádežích prostých (19 %). Nemalý podíl měli Romové na mravnostní delikvenci, především na trestném činu pohlavního zneužívání (20 %). Na násilné kriminalitě se Romové podíleli v ČR 13 % (10).

V souvislosti s romskou mládeží se často hovoří o rostoucích problémech s užíváním drog a drogovou závislostí. Připustíme-li, že romská populace, rodina a komunita vykazuje některé odlišné prvky od populace majoritní, promítnou se pravděpodobně tyto odlišnosti i v choulostivé oblasti zneužívání návykových látek. Bez

ohledu na etnickou příslušnost vede užívání drog dětmi a mládeží k doprovodným komplikacím v běžném životě. Tyto komplikace nejčastěji souvisí se školní docházkou a prospěchem romských dětí, majetkovou kriminalitou mladých Romů, šířením drog ve školách romskými distributory, násilnými činy a romskou prostitucí **(22)**.

1.4.2 Delikvence

V převládajícím pojetí se za delikvenci považují všechny typy jednání, jež porušují společenské normy chráněné zákony **(16)**.

1.4.3 Resocializace

Resocializace je návrat ke společensky přijatelnému způsobu chování u lidí, kteří se od něj odchýlili. Neobejde se bez změn postojů a bez změn hodnotové orientace. Efekt resocializačních programů je závislý na jejich přiměřenosti a na tom, jak jsou klienty akceptovány **(16)**.

1.5 Filozofie trestu

1.5.1 Funkce trestu

Lidská společnost vyvinula ke své ochraně před deviantním chováním svých členů, tj. před chováním ohrožujícím její fungování, systém obranných mechanismů. Jeho významnou součástí je i v moderní společnosti specifický systém sankcí, reprezentovaný trestním právem. Trestní právo označuje nejzávažnější sociálně deviantní chování, přiřazuje jim více či méně odpovídající sankce a stanovuje pravidla a podmínky jejich uplatňování **(23)**.

1.5.2 Problém výkonu trestu odnětí svobody

Samotný výkon trestu odnětí svobody ve své klasické podobě má celou řadu vedlejších účinků, které z hlediska efektivní ochrany společnosti před kriminální recidivou téměř zpochybňují jeho užití. Výkon trestu odnětí svobody se odehrává v

extrémních a deviantních podmínkách, které často působí přímo proti úsilí o opětovnou integraci provinilce do společnosti. Nahromadění více či méně narušených osob v omezeném prostoru a jejich převaha nad výchovným personálem naznačuje, jakým směrem se působení na odsouzeného ubírá. Jedinec v podstatě odmítnutý společností a uvržený do prostředí, které může jen s obtížemi akceptovat, nachází často bezvýhradné přijetí ve vězeňské subkultuře. Jeho ideologizace subkulturní soustavou postojů a racionalizací je téměř zákonitá. Též z tohoto důvodu se vězení často nazývá „vysokou školou zločinu“. Nejvíce ohroženou skupinou osob jsou mladiství. Rutinní výkon trestu s jeho důrazem na nadměrnou organizovanost života znemožňuje rozvoj zralých forem chování charakteristických odpovědným rozhodováním a akceptací jeho následků. Důraz na vnější řízení individua jen prohlubuje morální heteronomii tak častou právě u delikventů. Občanský život na svobodě se tak po opakovaných nebo dlouhodobějších výkonech trestu odnětí svobody stává téměř nemožným. Kriminální recidiva je tedy - cum grano salis - následkem adaptace na institucionální život (23).

1.6 Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s.

1.6.1 Historie

Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s. (dále jen SPJ) bylo založeno studenty a přednášejícími katedry sociální práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v roce 1994 s cílem podpořit nové alternativní formy řešení trestných činů. Výraznou měrou se podílelo na vytváření podmínek pro vybudování Probační a mediační služby České republiky (dále jen PMS ČR), a to jak prací na zákoně o PMS ČR, tak i v oblasti vytváření systému a obsahu vzdělávání úředníků a asistentů PMS ČR jako nové profesní skupiny resortu Ministerstva spravedlnosti ČR. V letech 1999 až 2000 SPJ realizovalo pilotní projekt - Kvalifikační vzdělávací program pro úředníky a asistenty PMS ČR ve spolupráci se Vzdělávacím institutem Ministerstva spravedlnosti ČR. Navržený vzdělávací systém se ukázal jako efektivní a byl převzat do koncepce vzdělávání PMS ČR. Za svou činnost získalo SPJ v lednu 2000 na mezinárodní

konferenci Probation 2000 v Londýně cenu Community Justice Award v kategorii Pioneer Award **(28)**.

1.6.2 Oblasti činnosti

- rozvoj metod řešení trestních věcí, které berou ohled na zájmy poškozeného, potřeby obviněného a trestným činem dotčené komunity,
- rozvoj bezpečného prostředí,
- předcházení recidivě **(28)**.

1.6.2.1 Institut pro probaci a mediaci

Institut pro probaci a mediaci (dále jen IPM) vznikl v roce 2000 na základě potřeby podpořit rozvoj probace a mediace v České republice jako iniciativa SPJ a Sdružení pro rozvoj probační služby ve východní Evropě (dále jen VEBO) se sídlem v Curychu. IPM poskytuje platformu pro rozvoj a realizaci většiny aktivit SPJ **(28)**.

1.6.3 Cíle činnosti Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s.

- rozvíjet nové způsoby řešení konfliktů, zvláště v oblasti probace a mediace a alternativních trestů a opatření,
- posilovat odbornost probačních pracovníků,
- rozvíjet standardy probace a mediace v souladu s doporučeními Rady Evropy,
- zvýšit povědomí o problematice restorativního přístupu v justici u odborníků, jako např. u soudců, státních zástupců, sociálních pracovníků a policie,
- podporovat spolupráci mezi organizacemi a odborníky, jež spojují společné zájmy, prostřednictvím pořádání workshopů, odborných setkání, studijních cest a publikační činnosti **(28)**.

1.6.4 Projekt Systém mentoringu v trestní justici

Jedním z projektů SPJ je Systém mentoringu v trestní justici. Začátek projektu byl stanoven na 1. 9. 2005 a ukončen bude 30. 6. 2008. Spolupracující organizací je PMS

ČR. Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem (dále jen ESF) a státním rozpočtem ČR (28).

Účelem projektu je vytvoření fungující služby Mentor, založené na individuálních potřebách klientů z řad romského etnika ohrožených sociální exkluzí, vytvoření národního systému služby Mentor aplikovatelného kdekoli v ČR, včetně systému spolupráce mentora s PMS ČR. Projekt má přispět ke zlepšení respektu vůči Romům a k snížení rizika jejich sociálního vyloučení (28).

Využití služby Mentor

- PMS ČR žádá o pomoc mentora v případě klientů, kteří s PMS ČR spolupracují obtížně nebo vůbec nezareagovali na výzvu PMS ČR. V takovém případě hrozí klientovi přeměna alternativního trestu nebo opatření na výkon trestu odnětí svobody. Služba mentora je tedy vnímána jako poslední možnost pro klienta, aby od člověka, který je mu blízký jazykem a kulturou, dostal vysvětlení, co mu hrozí a jak situaci ještě obrátit.
- PMS ČR využívá mentory i u klientů, se kterými probační pracovník navázal kontakt, ale kteří mají problémy s plněním alternativy a s dalšími podmínkami stanovenými soudem či státním zástupcem.
- Služba Mentor je využívána pracovníky PMS ČR také pro klienty, kteří sice spolupracují, ale riziko sociální exkluze je velmi vysoké. Jedná se například o dlouhodobě nezaměstnané klienty, klienty žijící v sociálně vyloučené lokalitě apod.
- Pracovníci PMS ČR využívají služeb mentora také při uložení dohledu probačního úředníka podle zákona 218/2003 Sb. Služba je využívána např. i v případě, kdy mladistvý spolupracuje, ale rodiče selhávají ve výchově, neadekvátně ho omlouvají ze školní výuky (nepodporují jeho školní docházku), rodina žije v sociálně vyloučené oblasti a nekontroluje volný čas dítěte.
- Při procesu přípravy podkladů v přípravném řízení je mentor vedle klienta, pracovníků OSPOD nebo školy zdrojem informací sloužících k vyhodnocení rizik, jež obvykle vyústí v návrh možných kroků snižujících riziko opakování trestní události a jsou v rámci zprávy před rozhodnutím definovány do podoby návrhu

možných kroků, které je schopna PMS ČR v rámci svých možností realizovat. Činnost mentorů v přípravném řízení není pouze o prvním kontaktu a nabídce možného řešení, ale o motivaci aktivně trestní událost řešit a následně dostát společně dojednaným dohodám (vydělat si na náhradu škody apod.).

- Další možností je uložení individuálního probačního programu, neboť program byl ve smyslu zákona 218/2003 Sb. ministrem spravedlnosti schválen a zapsán do seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti ČR (17).

1.6.4.1 Romský mentor (Mentor jižní Čechy)

Kdo je mentor

Mentor je dospělý člověk z romské komunity, který projevil zájem pomáhat dalším Romům, kteří se dopustili trestného činu a jsou klienty PMS ČR. Mentor působí jako prostředník mezi PMS ČR a klientem (17).

Podmínky, které musí splňovat mentor

- absolvování vzdělávacího kurzu Mentor
- věk minimálně 18 let
- 5 let čistý trestní rejstřík
- příslušnost k romské menšině (17)

Povinnosti mentorů

- Mentor má povinnost vykonávat svou činnost svědomitě a v souladu se všemi svými nabytými znalostmi a zkušenostmi.
- Mentor při své práci jedná v souladu s dobrými mravy a je si vědom, že jakékoli porušení těchto principů by mohlo poškodit důvěru veřejnosti ve schopnost mentora jako takového i v mentorskou činnost jako celek.
- Mentor je povinen zavázat se svým podpisem k dodržení mlčenlivosti o všech skutečnostech stanovených zákonem a zároveň je povinen zajistit dodržení mlčenlivosti u všech osob, které přijdou v rámci své činnosti do styku s

dokumentací týkající se klientů či SPJ. Zvláštní pozornost je nutné věnovat zajištění mlčenlivosti o údajích nezletilých klientů.

- Mentor je dále povinen pravdivě informovat pracovníka PMS ČR případem klienta o průběhu spolupráce s klientem minimálně 1x měsíčně.
- Mentor je povinen účastnit se po celou dobu výkonu své mentorské činnosti nejméně 1x za 2 měsíce odborné supervize zajišťované SPJ (17).

Nejčastější činnosti mentorů

- Motivace klientů k plnění povinností souvisejících s výkonem alternativního trestu (opatření).
- Předávání informací o povinnostech vyplývajících z uloženého trestu (opatření) a důsledcích plynoucích z jejich neplnění.
- Návštěvy klientů v domácnosti.
- Pomoc a podpora klientů při hledání zaměstnání, bydlení apod.
- Doprovázení klientů na středisko PMS ČR.
- Pomoc klientům při komunikaci s úřady.
- Pomoc při řešení dluhů (např. formou splátkových kalendářů).
- Pomoc PMS při orientaci v romské komunitě.
- Spolupráce s poskytovateli obecně prospěšných prací (17).

Kdo může být klientem

Služba Mentor je určena příslušníkům romské menšiny, kterým byl uložen alternativní trest nebo opatření (např. trest obecně prospěšných prací, podmíněné odsouzení s dohledem) (17).

1.7 Probační a mediační služba ČR

PMS ČR byla zřízena na základě zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. PMS ČR je organizační složkou státu, není právnickou osobou, jedná jménem státu v rozsahu své působnosti. PMS ČR provádí úkony probace a mediace, popř. plní

další úkoly v trestním řízení a vykonává oprávnění vymezená v trestním zákoně, trestním řádu a zákoně o PMS, případně dalších zákonech, a to na území České republiky. Sídlem PMS ČR je hlavní město Praha. Ústředním orgánem státní správy pro probaci a mediaci je ministerstvo spravedlnosti. V čele PMS ČR stojí ředitel, oprávněný jednat jejím jménem ve všech záležitostech a zastupovat ji navenek. Ředitele jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti **(26, 35)**.

1.7.1 Počátky vzniku probace a mediace v ČR

Pro porozumění současného stavu a směřování PMS je nezbytné ohlédnout se za aktivitami, které ve své době výrazně přispěly k rozvoji nových způsobů a forem práce s pachateli trestných činů. Mezi takové aktivity patřilo zejména úsilí různých odborníků z tzv. pomáhajících profesí z konce 60. let, které zahrnovaly trendy k posilování sociálně – výchovných prvků při práci s pachateli trestných činů, zejména se zaměřením na odstranění příčin porušování právních norem. V letech 1968 až 1971 vzniklo ve spolupráci Národního výboru hl. města Prahy a Výzkumného ústavu kriminologického při tehdejší Generální prokuratuře experimentální středisko pospeniterciární péče, které pracovalo v rámci projektu „Výzkum faktorů recidivy“, a jeho cílem bylo ověřit v podmínkách velkého města účinné metody práce s tzv. sociálně nepřizpůsobivými občany, včetně těch, kteří byli propuštěni z výkonu trestu **(26)**.

Orientace na pachatele trestné činnosti, zejména na recidivisty, byla výrazem dlouhodobého přesvědčení, že síly je nutno zaměřit tam, kde je situace de facto nejhorší **(26)**.

V návaznosti na sociální kurátory již po několika letech vznikla místa specialistů pro práci s delikventní mládeží, tzv. kurátorů pro mládež, v rámci tehdejších okresních národních výborů, přičemž v jejich činnostech převládal prvek kontroly. Až koncem 80. let došlo k redefinici poslání této instituce, kdy se začalo vedle kontroly stále více objevovat téma zprostředkování pomoci mladistvým, proti kterým bylo vedeno trestní stíhání a také jejich rodinám **(26)**.

Rovněž v rámci systému vězenství byla zřizována místa sociálních pracovníků, mezi jejichž povinnosti patřilo mimo jiné umožňovat odsouzeným udržovat kontakty s

jejich rodinami a sociálním prostředím po dobu výkonu trestu odnětí svobody a připravovat podmínky pro jejich případné propuštění z vězení (26).

Výše uvedené aktivity byly motivovány úsilím odborníků v oblasti sociální práce, psychologie, pedagogiky a práva o zavádění nových prvků v oblasti zacházení s pachateli trestných činů a vytvoření účinných systémových opatření pro uplatnění nových trendů, přičemž snaha byla inspirována příklady a zkušenostmi ze zahraničí. S ohledem na tehdejší politickou situaci komunistického Československa zůstali nositelé popsaných přístupů osamoceni a mnohé nadějně rozběhnuté projekty nemohly být naneštěstí dále rozvíjeny, např. nedošlo k postupnému vzniku Probační služby obdobně, jako tomu bylo v jiných zemích (26).

Po roce 1989 se v souvislosti se zásadní změnou politického a společenského systému daleko výrazněji projeví důsledky dlouhotrvajících nedostatků minulého režimu v oblasti trestní politiky zejména, ve vysokém nárůstu drobné kriminality a pokračující silné represi celého justičního systému. Přesto se v tomto období začínají objevovat vedle již existujících sociálních kurátorů a kurátorů pro mládež další aktivity, které přispěly k budoucímu formování základů probace a mediaci v České republice (26).

1.7.2 Pojmy probace a mediaci

Probaci se podle § 2 odst. 1 zákona o PMS rozumí „*organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen „obviněný“), kontrola výkonů trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů*“. Zákonem je tedy probace vymezena zejména jako soubor činností a aktivit směřujících k realizaci rozhodnutí státního zástupce nebo soudu. V komentáři k zákonu o PMS se uvádí, že probace je v zákoně pojata v širokém rozsahu činností. Není tedy vnímána pouze jako souhrn

určitých sankčních opatření, ale též jako škála služeb, aktivit a činností, které probační a mediační služba v souvislosti s výkonem „alternativ“ zajišťuje **(35)**.

Mediací se podle § 2 odst. 2 zákona o PMS rozumí: *„mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnosti směřující k urovnání konfliktního stavu a vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.“* Komentář k zákonu o PMS dále uvádí, že se jedná o neformální proces urovnání konfliktu spojeného s konkrétním trestným činem a s tím související zprostředkování alternativního řešení trestní věci. Smyslem mediací je proto na straně jedné zmírnění či urovnání konfliktních stavů spojených s trestným činem a zmírnění škod a následků a na straně druhé nalezení řešení v konkrétním případě, které umožní státnímu zástupci a soudu účinně aplikovat pestrou škálu alternativ k potrestání, případně alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Mediací mezi poškozeným a obviněným není vyloučena ani po pravomocném skončení trestní věci, pokud vede k urovnání vztahů narušených trestným činem a tím přispívá k naplnění zásad restorativní justice a smyslu a podstaty uložených trestů či omezení a povinností, zejména povinnosti nahradit škodu způsobenou trestným činem **(35)**.

Mediační proces výrazně humanizuje justiční systém. Umocňuje pocit spravedlnosti justičního systému, vytváří podmínky pro individuální posouzení každého případu, přispívá k řešení problému přetížení věznic a je perspektivní i z hlediska prevence kriminality a předcházení dalším konfliktům **(12)**.

1.7.3 Poslání Probační a mediační služby

Posláním PMS je přispívat k naplňování trestní spravedlnosti, především vytváření podmínek pro uplatnění alternativních postupů v trestním řízení, zajištění účinného výkonu alternativních trestů a nalezení účinné reakce na spáchaný trestný čin. Nedílnou součástí poslání Probační a mediační služby je prevence a snižování rizik opakované trestné činnosti **(15)**.

1.7.4 Cíle působení Probační a mediační služby

- **Integrace obviněného** – PMS směřuje k začlenění obviněného do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který usiluje o obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, o jeho uplatnění a seberealizaci.
- **Participace poškozeného** – PMS se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry v právní systém.
- **Ochrana společnosti** – PMS přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikovým stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření (25).

1.7.5 Zásady činnosti pracovníků Probační a mediační služby

- **Důstojnost jednání** – způsob práce s klienty musí být v souladu se základními lidskými právy a svobodami a musí respektovat jejich osobnost a autonomii.
- **Zákonnost** – postup pracovníků služby při výkonu probace a mediace musí být v souladu s příslušnými zákony.
- **Přiměřenost intervence** – míra zásahu pracovníků služby vůči pachateli nesmí překročit rozsah a obsah pravomocného rozhodnutí soudu nebo státního zastupitelství (25).

1.7.6 Principy činnosti Probační a mediační služby

- **Transparentnost** – usiluje o dostatečnou informovanost orgánů činných v trestním řízení o průběhu práce s klienty a poskytnutí srozumitelných informací pro klienty o systému a prostředí, ve kterém se v důsledku události trestného činu ocitli.
- **Individualizace** – postup práce s klienty vychází z jejich individuálních potřeb a zájmů a okolností případu.
- **Včasnost intervence** – usiluje o kontakt s klienty v co nejranější fázi trestního řízení.

- **Vyváženost** – usiluje o vyvážený přístup k potřebám a zájmům obviněných a poškozených a společnosti za účelem nalezení vzájemně přijatelného řešení případu.
- **Motivace** – usiluje o aktivní přístup a účast klientů při řešení následků trestné činnosti. Pachatele podporuje při hledání zdrojů a kompetencí, které mu umožní změnit dosavadní vzorce chování, jež ho přiváděli do konfliktu se zákonem. Poškozenému nabízí možnost stát se aktivním subjektem, který může mít vliv na podmínky a způsob vlastního odškodnění (25).

1.7.7 Oblasti činnosti Probační a mediační služby

Činnosti PMS probíhají v jednotlivých fázích trestního řízení, počínaje zpravidla až zahájením trestního stíhání a konče postupem po právní moci rozhodnutí a jeho výkonem. Z hlediska praktického postupu a profesionálních zásad PMS hraje významnou úlohu právě skutečnost, zda již bylo ve věci soudem nebo státním zástupcem rozhodnuto. Tato skutečnost je významná především z hlediska podstaty zapojení obviněného do kontaktu s PMS, charakteru poskytovaných služeb, jejich principů (např. možnost využití forem kontroly a přinucení ze strany PMS) a v neposlední řadě významu postupů činnosti PMS v trestním řízení.

Z výše uvedeného důvodu budeme dále rozlišovat činnost PMS ve stádiu před rozhodnutím státního zástupce / soudu a činnosti ve stádiu po rozhodnutí státního zástupce / soudu (dále jen stádium před rozhodnutím a stádium po rozhodnutí) (25).

1.7.7.1 Stádium před rozhodnutím

Činnost PMS ve stádiu před rozhodnutím sice probíhá v rámci trestního řízení, nicméně se neodvíjí od konkrétního rozhodnutí soudu nebo státního zástupce. Jak uvádí zákon o PMS, v tomto stádiu řízení spočívá zákonná funkce PMS především v objasňování příčin trestného činu a v urovnání sporu mezi poškozeným a obviněným a dále ve vytváření předpokladů k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některých ze zvláštních druhů řízení nebo mohl být uložen trest nespojený s odnětím svobody a vazba byla nahrazena jiným opatřením. Před rozhodnutím soudu

nebo státního zástupce usiluje PMS zejména o hledání způsobu, jak se klienti (obviněný a poškozený) zapojí do „procesu“ řešení „trestního případu“ a prostřednictvím výstupů z mediační a probační činnosti se podílí na přípravě podkladů pro rozhodnutí soudu či státního zástupce. Nedílnou součástí činností a aktivit PMS ve stádiu před rozhodnutím je práce s bezprostředním okolím obviněného i poškozeného (25).

Mediace ve stádiu před rozhodnutím může mít podobu přímého či nepřímého mediačního jednání. Přímá mediace spočívá v osobním setkání poškozeného a obviněného za účasti pracovníka PMS v roli mediátora. O nepřímé formě mediace hovoříme v situaci, kdy se obviněný a poškozený společně nesetkají, ale k řešení následků trestné činnosti dochází zprostředkovaně v rámci individuálních schůzek s mediátorem. O výsledku přímé či nepřímé mediace je informován státní zástupce či soudce, který tuto informaci využije jako podklad pro své rozhodnutí ve věci. Cílem mediace je dosažení takového řešení, které bude mít význam pro rozhodování v trestním řízení (25).

Dle zákona č.257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, patří do stádia před rozhodnutím dle odst. 2 písm. a) činnost spočívající: „*v obstarávání podkladů k osobě obviněného a jeho rodinnému a sociálnímu zázemí,*“. V této souvislosti hovoříme o tzv. „probační zprávě před rozhodnutím“. Jejím výsledkem by měla být jednak ucelená informace o aktuální situaci obviněného, jeho postoji k trestnému činu, aktivitách, které podnikl směrem k řešení a kompenzaci škod, jež způsobil a dále návrh dalšího postupu či spolupráce, který zohledňuje individuální okolnost daného případu. Probační zpráva před rozhodnutím též zahrnuje stanovisko poškozeného. Práce s obviněným i poškozeným v průběhu sestavování zprávy má za cíl zajistit kvalitní podklady pro rozhodování soudu nebo státního zástupce s ohledem na uplatnění takové formy či sankce, u které lze předpokládat, že z hlediska trestní spravedlnosti splní svůj účel (25, 35).

Specifické postavení má ve smyslu obstarávání podkladů o osobě obviněného příprava podmínek pro nahrazení vazby zárukou, dohledem nebo slibem. Činnost PMS zde spočívá v přípravě podkladů pro případné nahrazení vazby – zjištění aktuální situace klienta, jeho motivace a postoje k spáchané trestné činnosti, možnosti

resocializace na svobodě a mapování zázemí v jeho nejbližším sociálním okolí, koordinace spolupráce s dalšími institucemi, které se mohou podílet na přípravě a realizaci takového programu, jenž by mohl pobyt obviněného ve vazbě nahradit nebo nabídnout převzetí záruky, stejně tak jako navázání kontaktu s poškozeným a zjišťování jeho stanoviska ke spáchanému trestnému činu. Tyto materiály slouží jako podklad pro rozhodnutí o náhradě vazby jiným opatřením a svou povahou jsou velice blízké probační zprávě před rozhodnutím **(25)**.

Dále dle výše citovaného zákona, patří do stádia před rozhodnutím dle odst. 2 písm. b) činnost spočívající: „*ve vytváření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, nebo pro schválení narovnání, zejména projednání a uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody, nebo dohody o narovnání, případně podmínek pro další takové procesní postupy či tresty nespojené s odnětím svobody,*“. Vedle klasické mediační činnosti, jejíž výstup může být významným podkladem pro uplatnění některého z těchto odklonů nebo dalších postupů, se zde jedná o jiné zákonem předpokládané úkony, které naplňují jejich podmínky – souhlas obviněného s postupem dle § 307 Tr. řádu, zajištění složení částky na obecně prospěšné účely, součinnost s pojišťovnami, apod. **(35)**.

1.7.7.2 Stádium po rozhodnutí

Základní rámec v tomto stádiu pro působení PMS představuje pravomocné rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, od něhož se odvíjí rámec činností, které PMS v daném případě vykonává. V tomto stádiu jsou veškeré činnosti úředníků a asistentů PMS vykonávány s cílem zajistit úspěšnou a efektivní realizaci rozhodnutí ve věci, které učinil soudce nebo státní zástupce. Ve stádiu po rozhodnutí zaujímá z pochopitelných důvodů rozhodující místo především probace, která spočívá v bezprostředním zajištění výkonu rozhodnutí, zahrnuje v sobě prvky dohledu nebo dalších omezení, povinností a závazků obviněného, u kterých je účelné působení služby **(25)**.

Působení vůči obviněným je ze strany PMS spjato s prvkem přinucení, které je dáno povahou rozhodnutí ve věci. Povaha tohoto rozhodnutí rovněž udává následky,

které může mít zaviněné nedodržení stanovených podmínek a povinností a nerespektování omezení pro obviněného. Může se jednat o pokračování v trestním stíhání, rozhodnutí o uložení trestu, přeměně trestu, rozhodnutí o výkonu trestu nebo jeho zbytku **(25)**.

PMS za účelem zajištění výkonu těchto rozhodnutí poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování a spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém obviněný žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život. Pracovníci PMS jsou při kontaktu s klienty vázáni obsahem a povahou daného rozhodnutí ve věci, které učinil soud nebo státní zástupce. Ačkoli je kontrola a dohled významným prvkem uplatňování a vymáhání účelu daného rozhodnutí, její efekt se posiluje právě kombinací s prvky pomoci a otevřené spolupráce s klientem **(25)**.

Činnost služby v průběhu dohledu, tj. výkonu trestu spojeného s probací, by se měla vedle zajištění účelných a profesionálních mechanismů kontroly orientovat na vytváření příležitostí pro spolupráci s klientem, nabízení takových kroků a aktivit, které přispějí k motivování klienta ke změně životního stylu, posilování jeho kompetencí vést řádný život a vyhovět uloženým podmínkám a očekáváním soudu či státního zástupce **(25)**.

Při zajišťování probace ve stádiu po rozhodnutí je věnována pozornost také poškozenému, který je informován o skutečnosti, že v daném případě zahájila PMS svou činnost. Ve vhodných případech je úředník nebo asistent PMS v kontaktu s poškozeným ohledně otázky náhrady škody nebo mu může zprostředkovat další sociální služby, které mu poskytnou pomoc a podporu při vyrovnávání se s obtížnou psychickou nebo sociální situací způsobenou trestným činem **(25)**.

Dle zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, do fáze po rozhodnutí náleží dle § 4 odst. 2 písm. c) činnost spočívající: „*ve vykonávání dohledu na chování obviněného v případech, kdy bylo rozhodnuto o nahrazení vazby probačním dohledem*“,“. Ze strany PMS se jedná o působení zahrnující prvky kontroly podmínek dohledu, případně dalších omezení stanovených ve výroku rozhodnutí a dále odborného vedení a pomoci směřující k posílení schopností klienta vést řádný život a podílet se na řešení příčin a následků trestného činu **(25, 35)**.

Dále, dle písm. d) výše uvedeného paragrafu a odstavce náleží do fáze po rozhodnutí činnost spočívající: „*ve vykonávání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy byl dohled uložen, ve sledování a kontrole obviněného v průběhu zkušební doby, v kontrole výkonů dalších trestů nespojených s odnětím svobody, včetně trestu obecně prospěšných prací, ve sledování výkonu ochranných opatření,*“. Činnost úředníka a asistenta v rámci výkonu dohledu je významnou probační aktivitou, která je spojena s individuálním vedením klienta v průběhu zkušební doby, pozitivním ovlivňováním jeho chování a kontrolou soudem uložených podmínek dohledu. V případě uložených přiměřených povinností a omezení je úkolem úředníka a asistenta PMS vést klienta k jejich dodržování a dohlížet na jejich plnění. V případě uložení léčebného nebo výchovného programu koordinuje PMS spolupráci s odbornými pracovníky zařízení, které program realizuje. Specifickou oblast představuje činnost v rámci výkonu obecně prospěšných prací, kde je PMS pověřena organizací a kontrolou výkonu tohoto trestu, jednáním se subjekty, u kterých výkon tohoto trestu probíhá a dále individuální prací s odsouzeným v průběhu realizace uloženého trestu **(25, 35)**.

V neposlední řadě dle písm. e) výše uvedeného paragrafu a odstavce náleží do fáze po rozhodnutí činnost spočívající: „*ve sledování a kontrole chování odsouzeného v průběhu zkušební doby v případech, kdy bylo rozhodnuto o podmíněném propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody.*“. Oblast činnosti PMS při zajištění podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem se nazývá **parole**. Parole je v rámci probačních činností v širším slova smyslu specifická především cílovou skupinou klientů, kteří mají za sebou zkušenost s vězeňským zařízením a po určité době pobytu v něm začínají při poměrně časté absenci pozitivních sociálních kontaktů a zázemí znovu žít na svobodě a dále je specifická i samotným kontextem práce a okruhem organizací, které je třeba do případu zaangažovat **(25, 35)**.

Další specifické úkoly PMS

Zákon o PMS dále uvádí činnosti vyjadřující určité principy či priority práce, které jsou současně naplňovány prostřednictvím všech výše uvedených činností, a to jak před rozhodnutím, tak po rozhodnutí soudce nebo státního zástupce. V § 4 odst. 3 je řečeno,

že: „*Probační a mediační služba současně pomáhá při odstraňování následků trestného činu poškozeným a dalším osobám dotčeným trestným činem.*“. Zde se jedná o vyjádření zásady korespondující s principy obnovující justice. PMS má svou činností přispívat k řešení trestného činu jako sociální události a brát přitom v potaz nejen potřeby obviněného, veřejný zájem, ale také zájmy osob, které byly trestnou činností poškozeny a dotčeny. Klasickým způsobem zohlednění zájmů poškozených je mediaci využívaná v rámci trestního řízení. PMS tuto zásadu naplňuje také v probačních činnostech, kde je stanovisku a pohledu poškozeného věnována pozornost a nabídka kontaktu a služeb PMS je také k němu směřována. Činnost PMS může směrem k poškozenému sehrát významnou úlohu také při zprostředkování speciálních služeb, jakými jsou např. služby Bílého kruhu bezpečí nebo dalších organizací zabývajících se poskytováním psychosociálních služeb, právního poradenství nebo jejichž služby jsou úzce orientovány na specifickou klientelu (např. oběti domácího násilí) (25, 35).

Dle § 4 odst. 4 výše zmiňovaného zákona: „*Probační a mediační služba věnuje zvláštní péči mladistvým obviněným a obviněným ve věku blízkém věku mladistvých, přispívá k ochraně práv osob poškozených trestnou činností a ke koordinaci sociálních a terapeutických programů práce s obviněnými, zejména jde-li o mladistvé a uživatele omamných a psychotropních látek.*“ Činnost PMS s mladistvými pachateli a mladými dospělými má svá specifika vyplývající jednak z volby metod práce a přístupů k této cílové skupině, ze zvláštních právních předpisů, ale také z potřeby účelné spolupráce s dalšími subjekty, které se řešení problematiky mládeže podílejí. Koordinace sociálních a terapeutických programů práce s obviněnými je významným předpokladem pro ukládání a výkon přiměřených omezení a povinností. Tím jsou míněny probační resocializační programy, které jsou orientovány na řešení specifických problémů a situací, jako je např. závislost, agrese nebo snížená sociální adaptabilita apod. (25, 35).

Dále je v § 4 odst. 5 uvedeno: „*Probační a mediační služba se podílí na prevenci trestné činnosti.*“ PMS se z předmětu své činnosti podílí především na sekundární a terciální prevenci. Nové styčné plochy v oblasti primární prevence přináší také spolupráce PMS s Policií a posilování její úlohy v přípravném trestním řízení. Dá se

předpokládat, že právě aktivity PMS v oblasti primární prevence zaznamenají v budoucnu své rozšíření a přinesou pestrou škálu nových iniciativ **(25, 35)**.

2. CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY

2.1 Cíle práce

Cílem práce je zmapování úlohy Probační a mediační služby v resocializaci romských delikventů. Dílčím cílem je zjistit, zda má na zvýšení úspěšnosti resocializace vliv zkvalitňování práce probačních úředníků a angažovanost odborné a laické veřejnosti.

2.2 Hypotézy

Hypotéza 1

Úspěšnost resocializace romských delikventů se zvýší díky jejich spolupráci s Probační a mediační službou.

Hypotéza 2

Pro efektivnější spolupráci s romskými klienty je zapotřebí brát ohled na jejich kulturní odlišnosti a jiné životní hodnoty.

3. METODIKA

3.1 Použitá metoda

K vypracování své bakalářské práce jsem použila sekundární analýzu dat statistických údajů a kvalitativní výzkum, jehož metodou jsem zvolila dotazník.

Statistické údaje jsem získala na internetových stránkách vytvořených Sdružením pro probaci a mediaci v justici, o. s. Údaje, které jsou zařazovány do statistiky, získává SPJ přímo od PMS ČR, respektive od středisek zapojených do projektu Systém mentoringu v trestní justici. Do svého výzkumu jsem zahrnula statistiky týkající se Jihočeského kraje, za období 1. 3. 2006 – 29. 2. 2008. Zapojeny jsou regiony České Budějovice, Český Krumlov, Písek, Tábor a Jindřichův Hradec.

Jako metodu kvalitativního výzkumu jsem použila dotazník, který byl určen odborníkům z řad pracovníků PMS ČR. Dotazník obsahoval 20 otázek. 12 otázek bylo uzavřených dichotomických, respondenti tudíž mohli vybírat odpověď ze dvou variant. Zbývajících 8 otázek bylo polouzavřených, přičemž respondenti mohli vybírat z více variant a doplnit zdůvodnění své odpovědi.

3.2 Charakteristika souboru

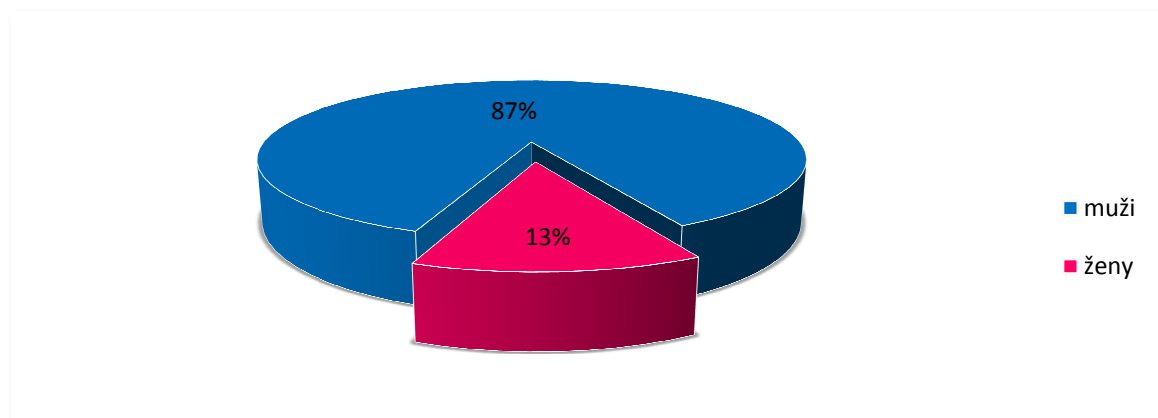
Dotazníky jsem rozdala pracovníkům PMS ČR. Oslovila jsem všechny probační úředníky ze zapojených regionů v Jihočeském kraji. Jako metodu pro kontaktování respondentů z Českých Budějovic jsem zvolila osobní kontakt. Zbývajících respondenty jsem oslovila pomocí e-mailu a telefonu. Celkem jsem kontaktovala 20 pracovníků PMS ČR na území Jihočeského kraje, přičemž jsem získala 10 plnohodnotně vyplněných dotazníků. Kritérium pro hodnocení dotazníků bylo zodpovězení všech 20 otázek. Návratnost 50 % není nijak vysoká, pro můj výzkum ji však považuji za dostačující. Výzkum byl uskutečněn během měsíců únor a březen 2008. Pro zpracování

získaných dat jsem použila grafy. Výsledky jsou uvedeny v procentech a v některých případech pro lepší přehlednost i v absolutních číslech.

4. VÝSLEDKY

4.1 Výsledky - statistika Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s.

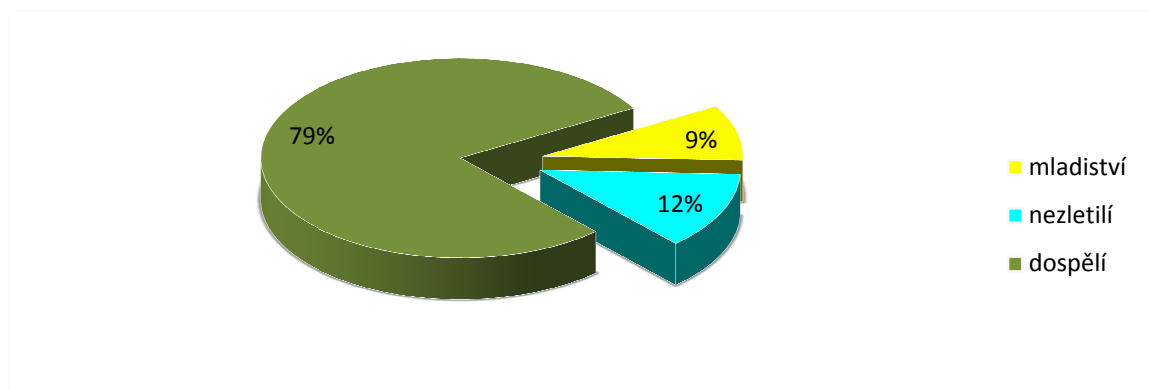
Graf 1: Rozložení romských klientů Probační a mediační služby dle pohlaví

Zdroj: Statistika SPJ (18)

Tento graf znázorňuje rozložení romských klientů Probační a mediační služby podle pohlaví. Z celkového počtu 136 klientů je 18 žen a 118 mužů.

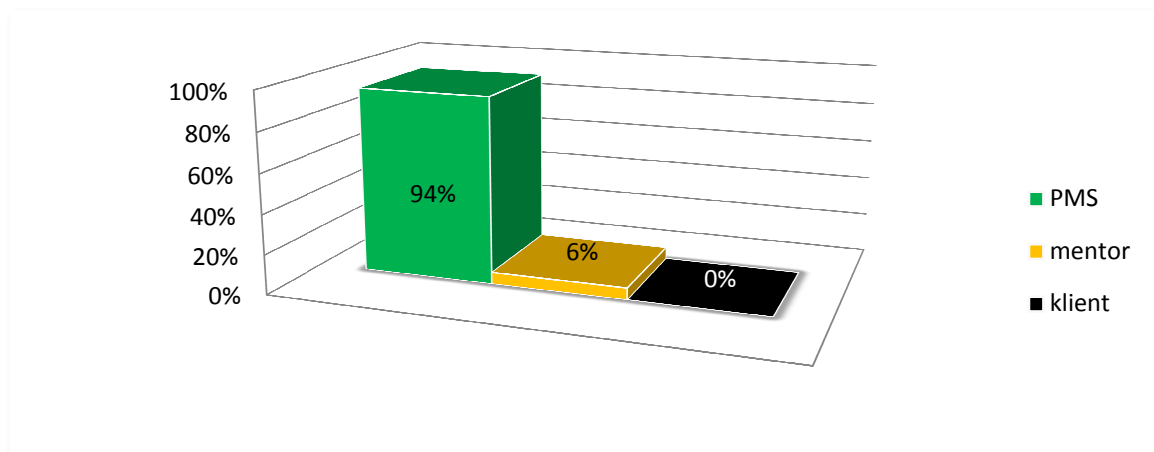
Graf 2: Rozložení romských klientů Probační a mediační služby dle věku

Zdroj: Statistika SPJ

Tento graf znázorňuje rozložení romských klientů Probační a mediační služby podle věku. Z celkového počtu 136 klientů je 12 mladistvých a 17 nezletilých a 107 dospělých.

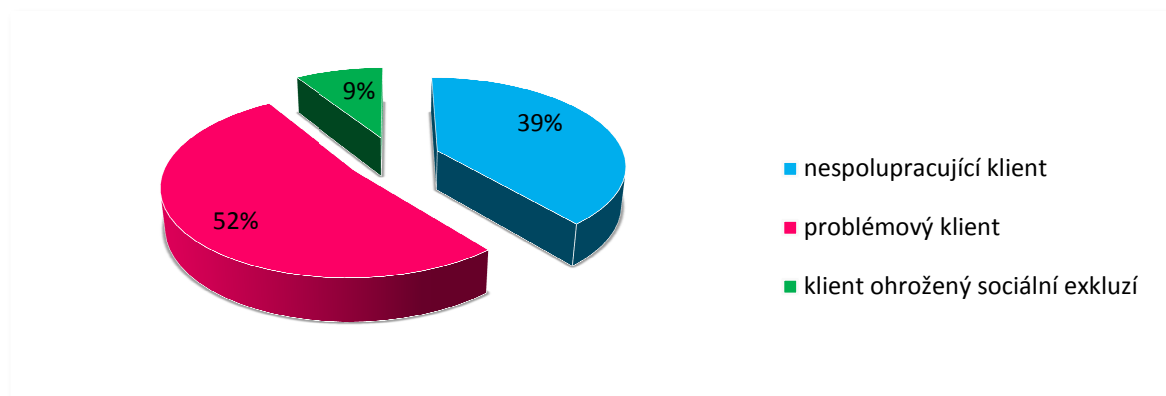
Graf 3: Rozložení romských klientů Probační a mediační služby dle podnětu k intervenci

Zdroj: Statistika SPJ

Graf znázorňuje rozložení romských klientů Probační a mediační služby podle podnětu, který vedl k intervenci. Z celkového počtu 136 klientů, dala v 128 případech podnět k intervenci Probační a mediační služba, v 8 případech dal podnět k intervenci mentor. Dosud nedošlo k situaci, kdy by podnět vzešel přímo od samotného klienta.

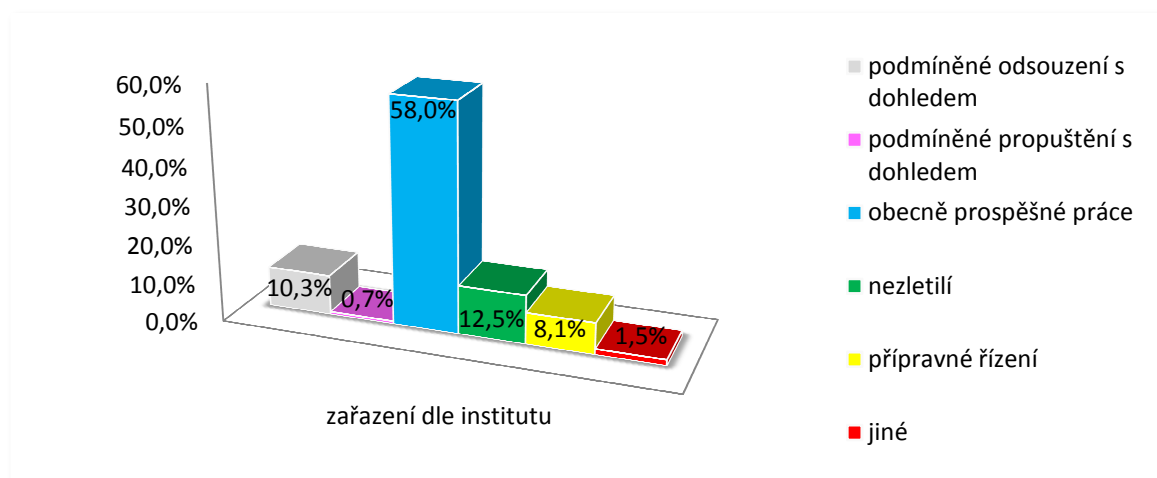
Graf 4: Rozdělení romských klientů Probační a mediační služby na základě jejich problematičnosti

Zdroj: Statistika SPJ

Z celkového počtu 136 klientů je 53 nespolupracujících, 71 problémových a 12 je ohroženo sociální exkluzí.

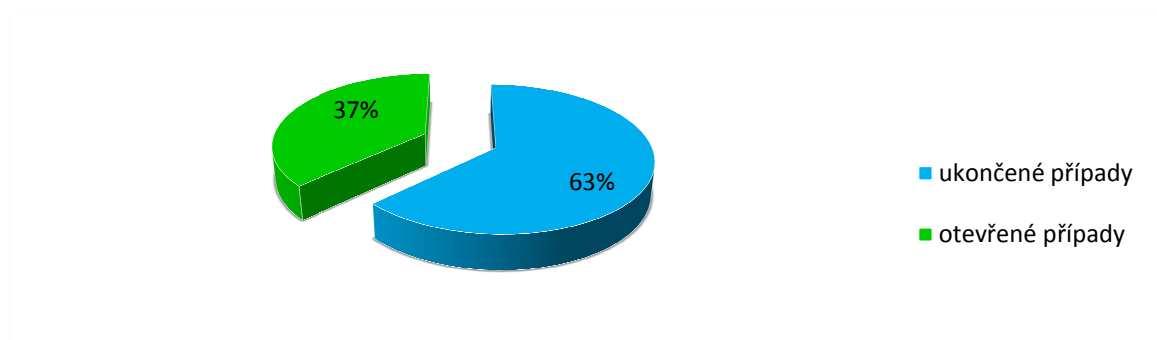
Graf 5: Struktura romských klientů Probační mediační služby podle uloženého institutu

Zdroj: Statistika SPJ

Z celkového počtu 136 romských klientů spadá nadpoloviční většina, a to 79 pod uložený institut obecně prospěšných prací. 14 klientům byl uložen institut podmíněného odsouzení s dohledem, 12 je mladistvých, 17 nezletilých a 11 je v přípravném řízení. Pouze jeden klient spadá k uloženému institutu podmíněného propuštění s dohledem. Zbývající dva romští klienti nemají institut specifikován.

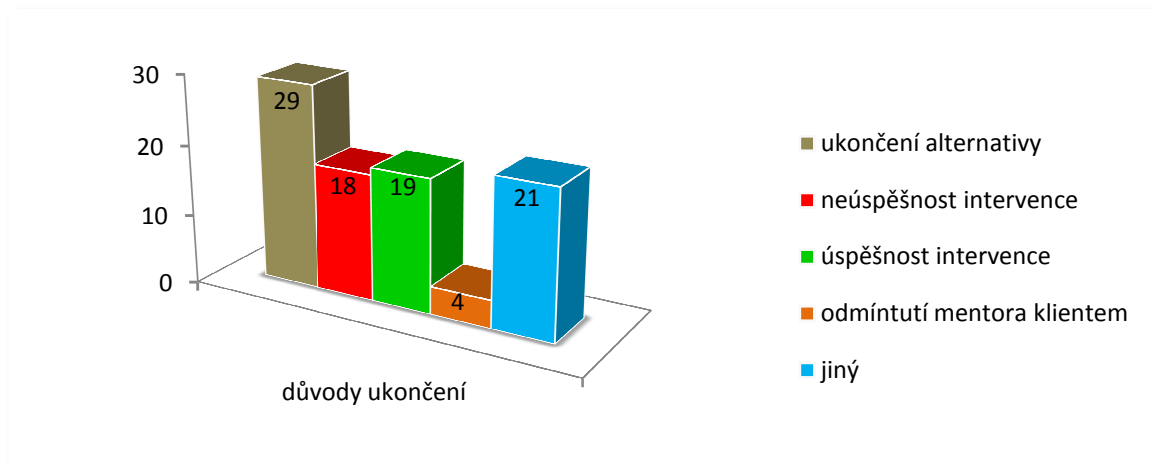
Graf 6: Rozdělení jednotlivých případů podle aktuálního stavu

Zdroj: Statistika SPJ

Výše uvedený graf znázorňuje rozdělení případů dle aktuálního stavu. Ke dni 29. 2. 2008 bylo ukončeno 86 případů a 50 případů zůstalo otevřených.

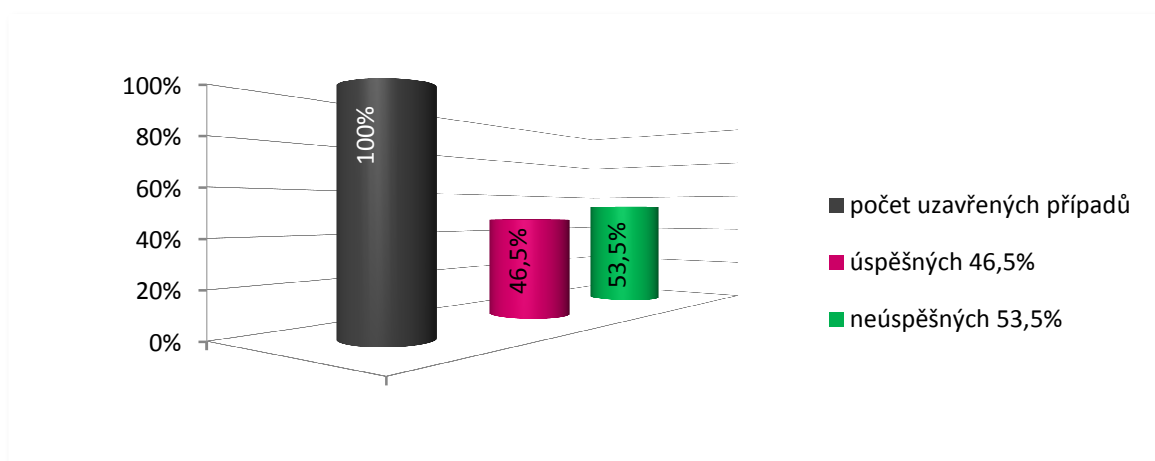
Graf 7: Rozdělení ukončených případů dle důvodu ukončení

Zdroj: Statistika SPJ

Počet důvodů ukončení neodpovídá skutečnému počtu ukončených případů. Je to dáno tím, že v některých případech byly u jednoho klienta uvedeny dva důvody ukončení. Graf znázorňuje skutečnost, že v 29 případech byla ukončena alternativa, v 18 případech byla intervence neúspěšná, u 19 klientů byla ukončena úspěšně, ve 4 případech klient mentora odmítl a ve 21 případech je příčina označena jako jiná.

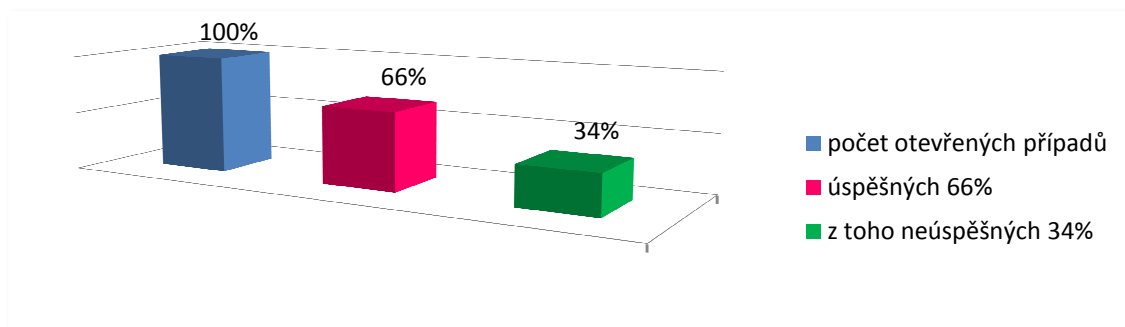
Graf 8: Úspěšnost intervence u ukončených případů

Zdroj: Statistika SPJ

Z celkového počtu 86 ukončených případů, bylo 40 úspěšných a 46 neúspěšných.

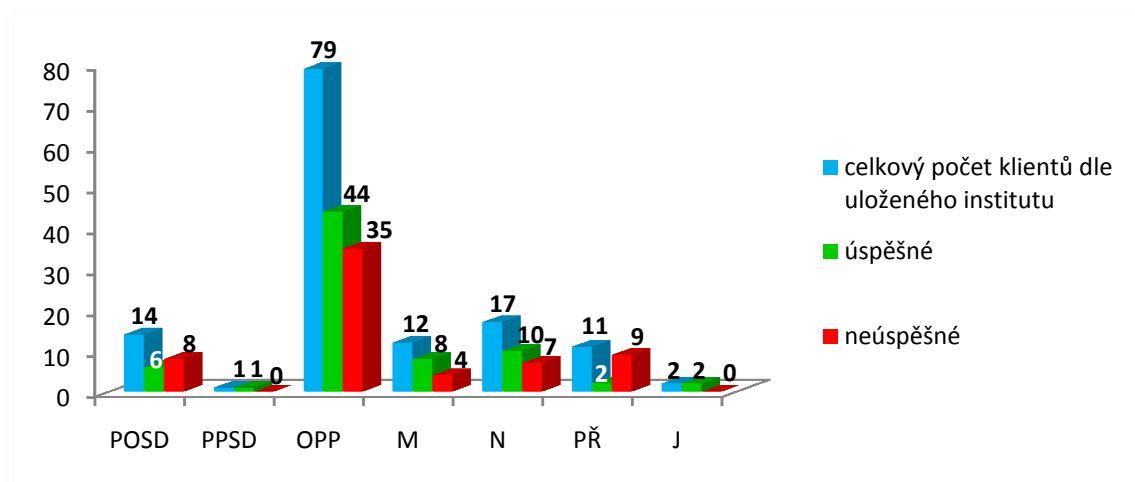
Graf 9: Úspěšnost intervence u otevřených případů

Zdroj: Statistika SPJ

Z celkového počtu 50 otevřených případů, je 33 úspěšných a 17 neúspěšných.

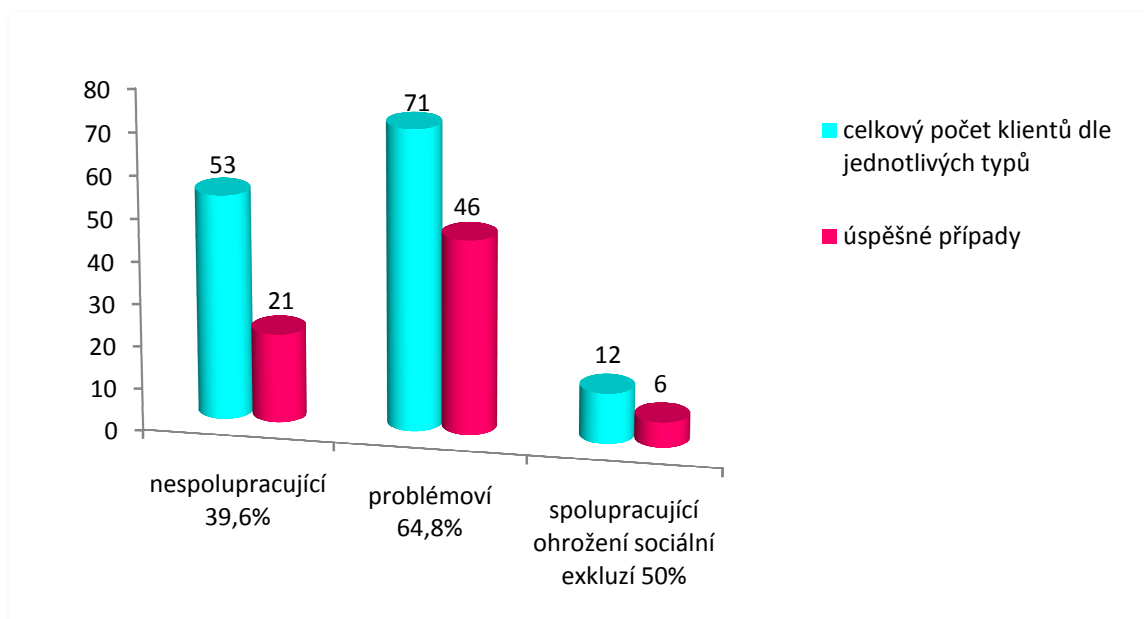
Graf 10: Úspěšnost intervence dle uloženého institutu

Zdroj: Statistika SPJ

Ze 14 případů uloženého podmíněného odsouzení s dohledem (POSD) byla intervence úspěšná u 6 klientů a neúspěšná u 8 klientů. U 1 případu uloženého podmíněného propuštění s dohledem (PPSD) byla intervence úspěšná. Ze 79 klientů, kterým byl uložen trest obecně prospěšných prací (OPP), byla intervence úspěšná u 44 z nich a u 35 klientů byla neúspěšná. Z celkového počtu 12 mladistvých klientů (M) byla intervence úspěšná u 8 a neúspěšná u 4. Z celkového počtu 17 nezletilých (N) byla intervence úspěšná u 10 a neúspěšná u 7. U 11 klientů v přípravném řízení (PŘ) byla intervence úspěšná u 2 a neúspěšná u 9. U 2 klientů, u nichž byl uložený institut označen jako jiný, byla intervence úspěšná.

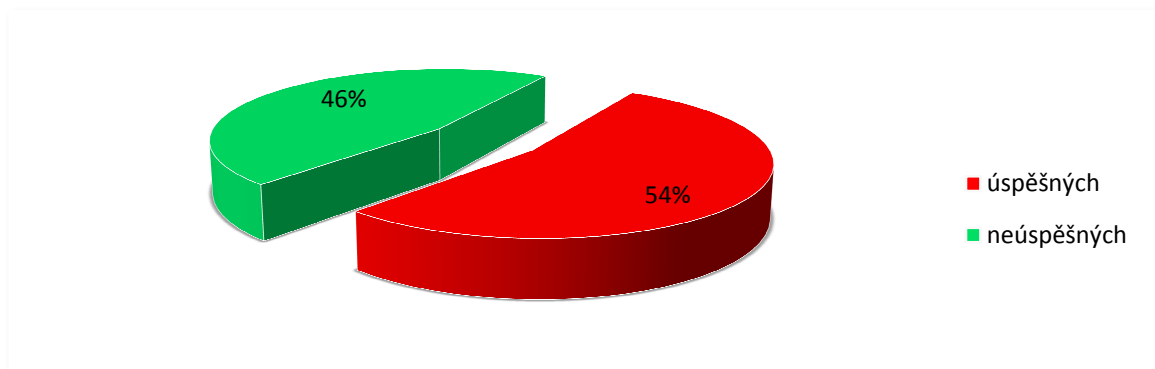
Graf 11: Úspěšnost intervence dle jednotlivých typů klientů

Zdroj: Statistika SPJ

Z 53 klientů, kteří byli označeni jako nespolupracující, byla intervence úspěšná u 21. Ze 71 klientů, kteří byli označeni jako problémoví, byla intervence úspěšná u 46. Z 12 klientů označených jako ohrožených sociální exkluzí byla intervence úspěšná a 6.

Graf 12: Průběžná úspěšnost intervence celkem

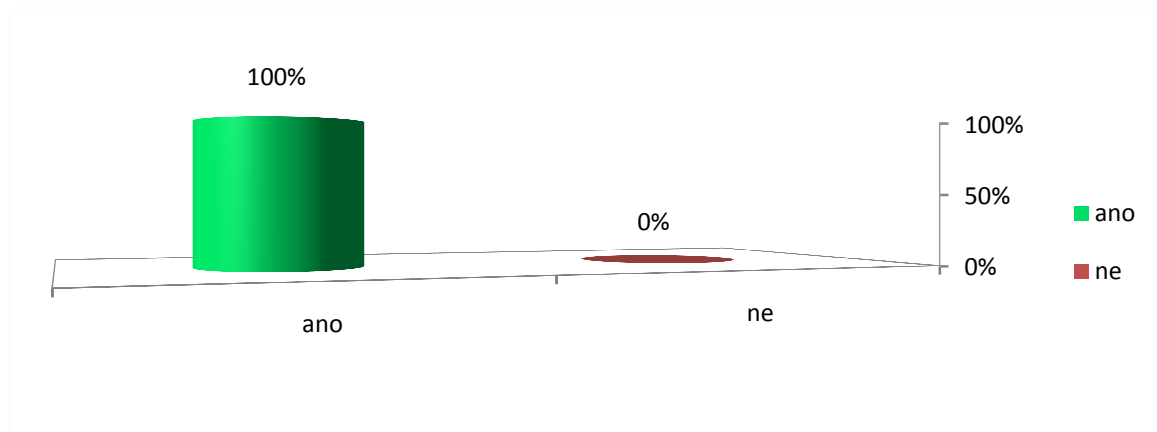

Zdroj: Statistika SPJ

Tento graf znázorňuje, že z celkového počtu 136 klientů k datu 29. 2. 2008 byla zjištěna úspěšná intervence u 73 případů. Neúspěšných bylo 63 případů.

4.2 Výsledky – dotazník pro pracovníky Probační a mediační služby

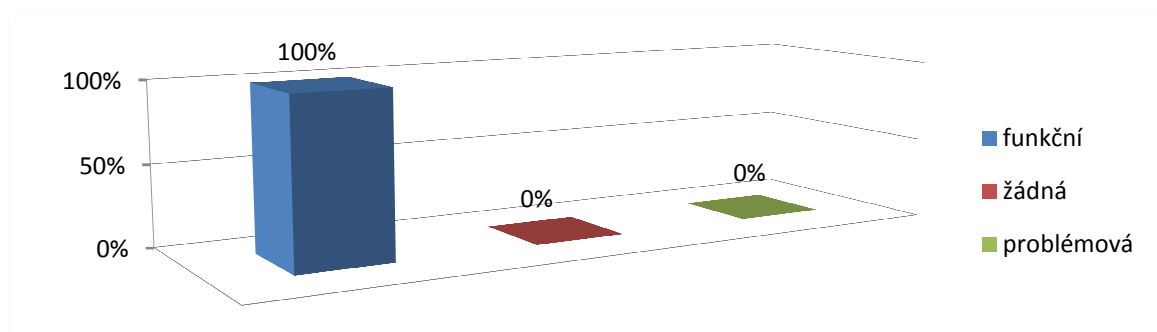
Graf 13: (otázka č. 1 – „Má, dle Vašeho názoru, činnost Probační a mediační služby pozitivní vliv při resocializaci romských delikventů?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

Na tuto otázku všech 10 respondentů odpovědělo shodně. Domnívají se, že činnost probační a mediační služby má pozitivní vliv při resocializaci romských delikventů.

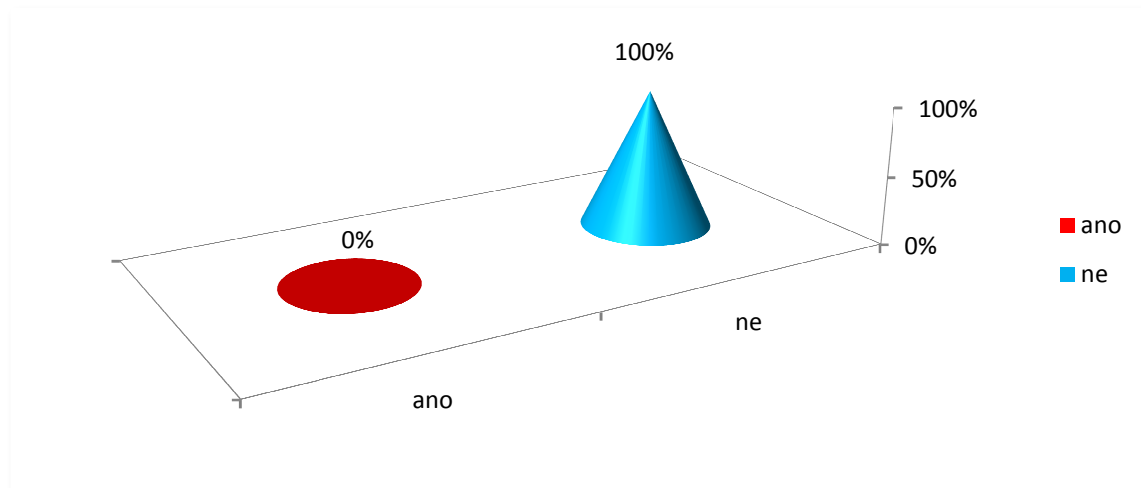
Graf 14: (otázka č. 2 – „Jaká je, dle Vašich zkušeností, spolupráce Probační a mediační služby s orgány činnými v trestním řízení (státními zástupci, soudy, Policií ČR)?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

Tento graf znázorňuje skutečnost, že dle zkušenosti všech 10 respondentů, je spolupráce Probační a mediační služby s orgány činnými v trestním řízení funkční.

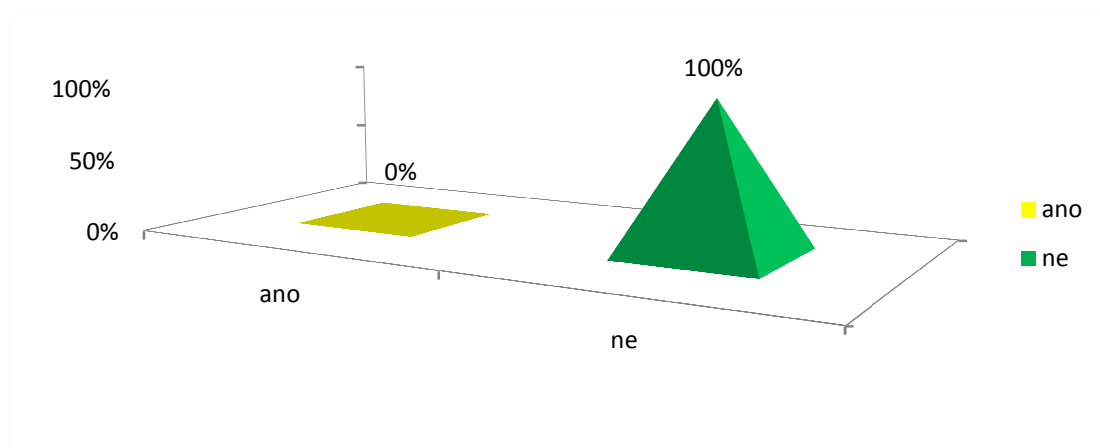
Graf 15: (otázka č. 3 – „Domníváte se, že je odborná veřejnost dostatečně informovaná o činnosti Probační a mediační služby?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tohoto grafu vyplývá, že se všech 10 respondentů domnívá, že o činnosti Probační a mediační služby není odborná veřejnost dostatečně informovaná.

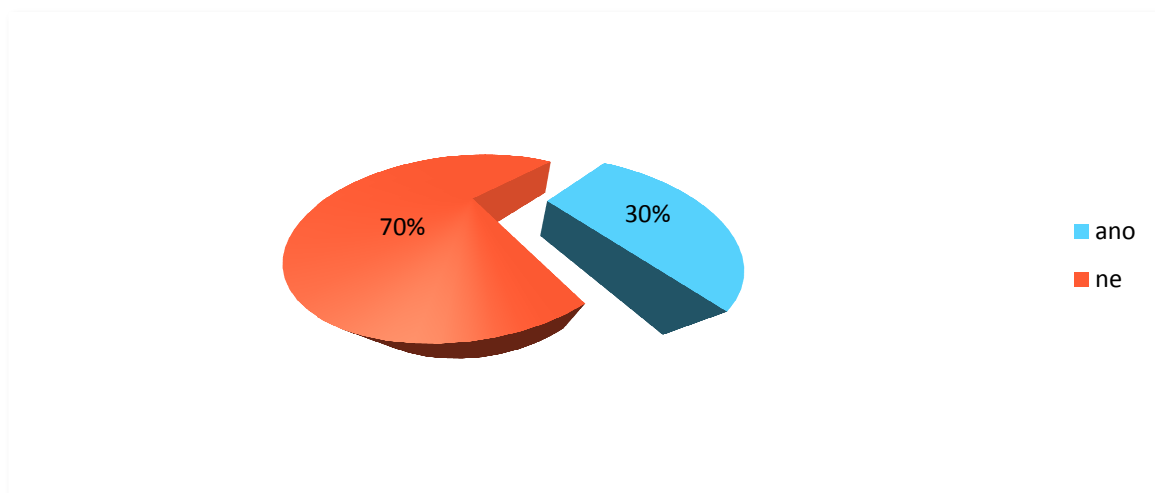
Graf 16: (otázka č. 4 – „Domníváte se, že je odborná veřejnost o službě Mentor dostatečně informovaná?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

Všech 10 respondentů je toho názoru, že odborná veřejnost není dostatečně informovaná o službě Mentor.

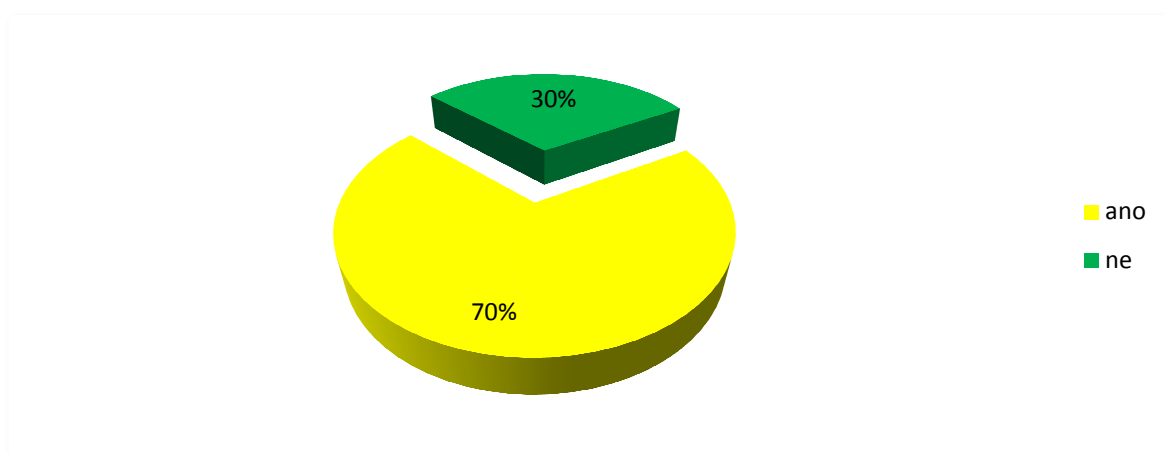
Graf 17: (otázka č. 5 – „Mají Romové, dle Vašeho názoru, dostatečnou povědomost o existenci Probační a mediační služby?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

O skutečnosti, že Romové nemají dostatečnou povědomost o existenci Probační a mediační služby je přesvědčeno 7 respondentů. 3 respondenti jsou opačného názoru.

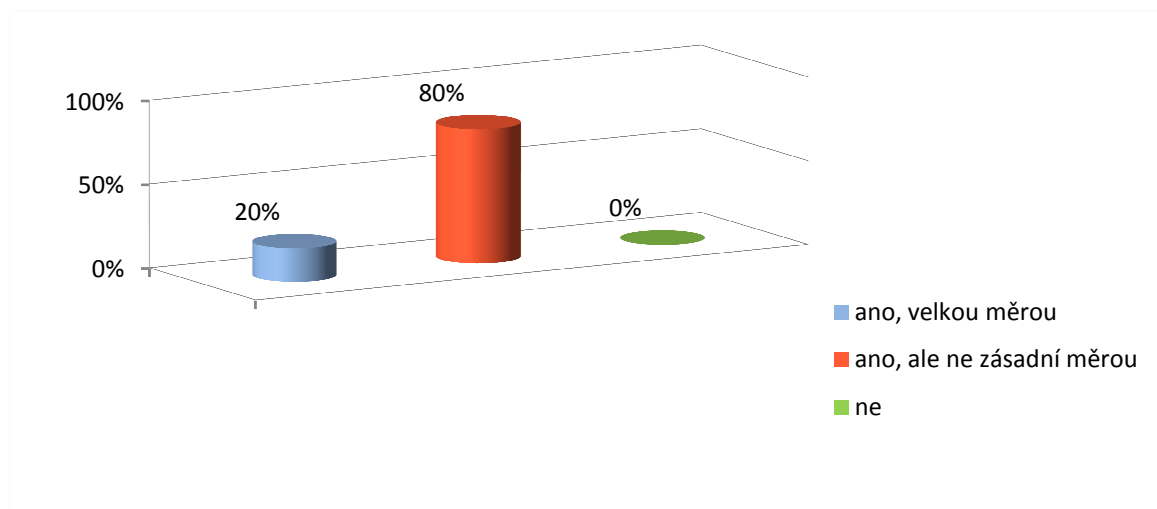
Graf 18: (otázka č. 6 – „Domníváte se, že sami Romové oceňují existenci služby Romský mentor?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

7 z 10 dotázaných respondentů se domnívá, že sami Romové oceňují existenci služby Romský mentor. 3 respondenti se domnívají, že tomu tak není.

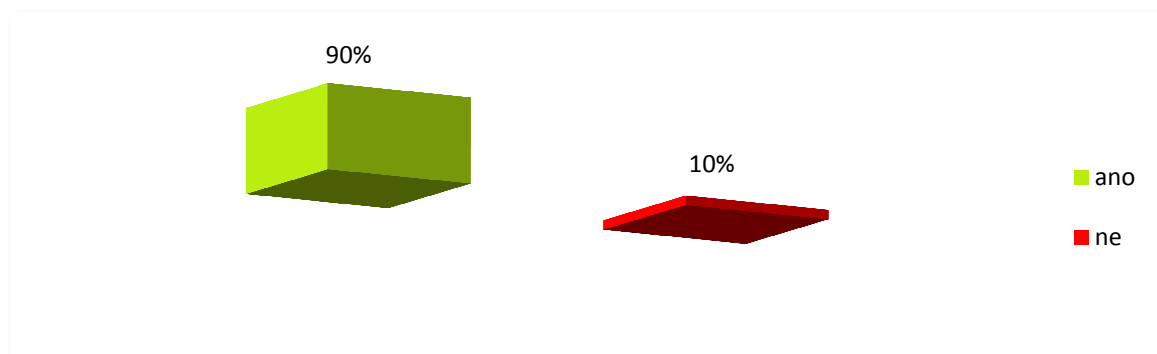
Graf 19: (otázka. č. 7 – „Přispěl, dle Vašeho názoru, projekt Systém mentoringu v trestní justici ke snížení rizika sociálního vyloučení romských klientů?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z 10 dotázaných se 2 respondenti domnívají, že projekt Systém mentoringu v trestní justici přispěl ke snížení rizika sociálního vyloučení romských klientů velkou měrou, 8 respondentů má dojem, že projekt ke snížení rizika přispěl, ale ne zásadní měrou. Nikdo z dotazovaných na položenou otázku neodpověděl záporně.

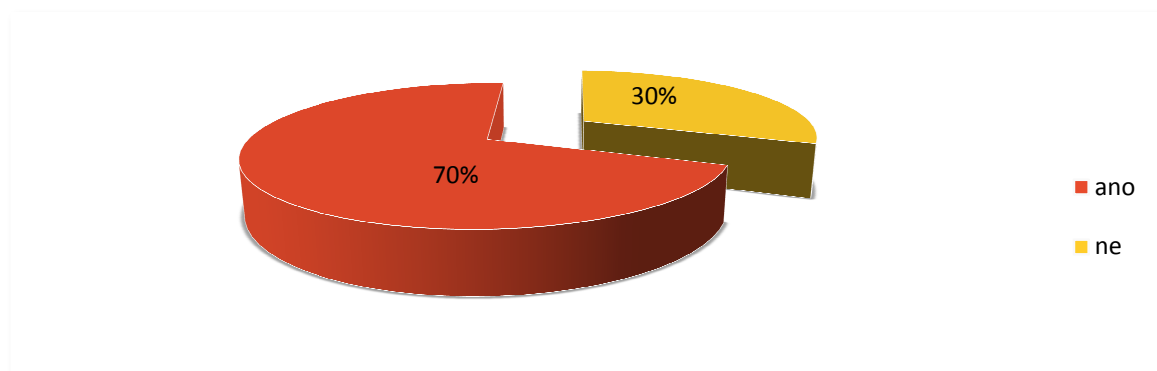
Graf 20: (otázka. č. 8 – „Je stávající počet mentorů v Jihočeském kraji dostačující?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

Tento graf zachycuje názor respondentů na počet mentorů v Jihočeském kraji. 9 z 10 dotázaných má za to, že počet mentorů je dostačující a pouze 1 dotázaný je opačného názoru.

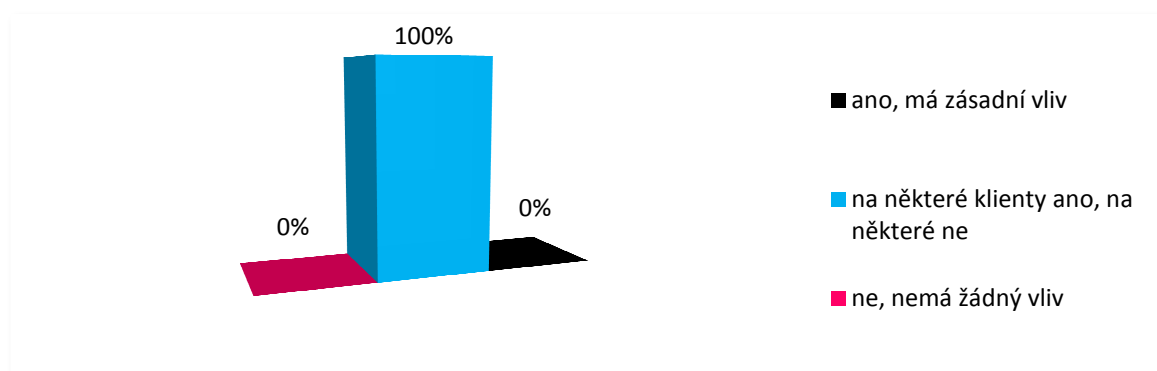
Graf 21: (otázka č. 9 – „Vede, dle Vašich zkušeností, spolupráce Probační a mediační služby s romskými klienty k podpoře jejich zodpovědnosti?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

Na tuto otázku odpověděla převážná většina respondentů, a to 7 z 10, ano. 3 dotázaní odpověděli ne, ti jsou přesvědčeni, že Probační a mediační služba sama není schopna zabezpečit podporu zodpovědnosti romských klientů.

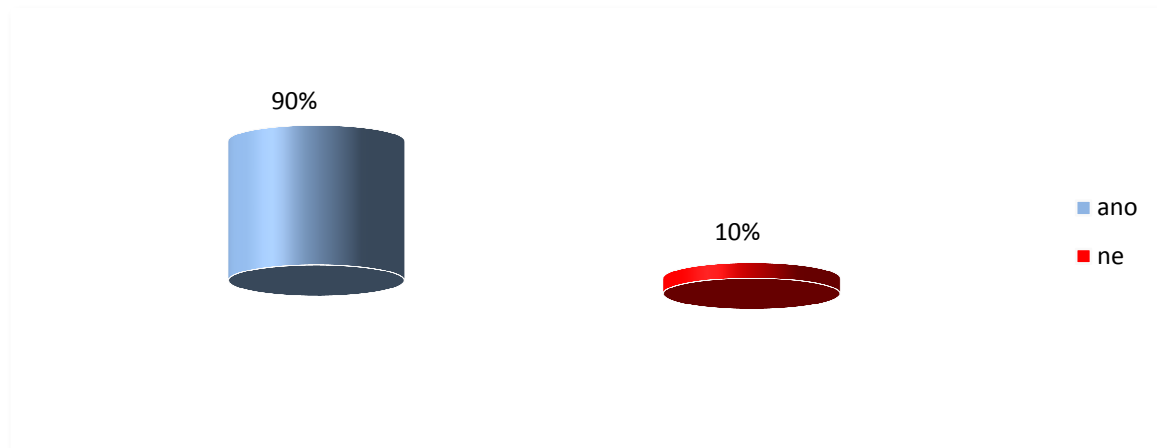
Graf 22: (otázka č. 10 – „Má, dle Vašeho názoru, intervence mentora vliv na efektivní výkon alternativních trestů romskými klienty?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

Na tuto otázku odpovědělo všech 10 respondentů shodně. Domnívají se, že na některé klienty má intervence mentora vliv na efektivní výkon alternativních trestů a na jiné vliv nemá.

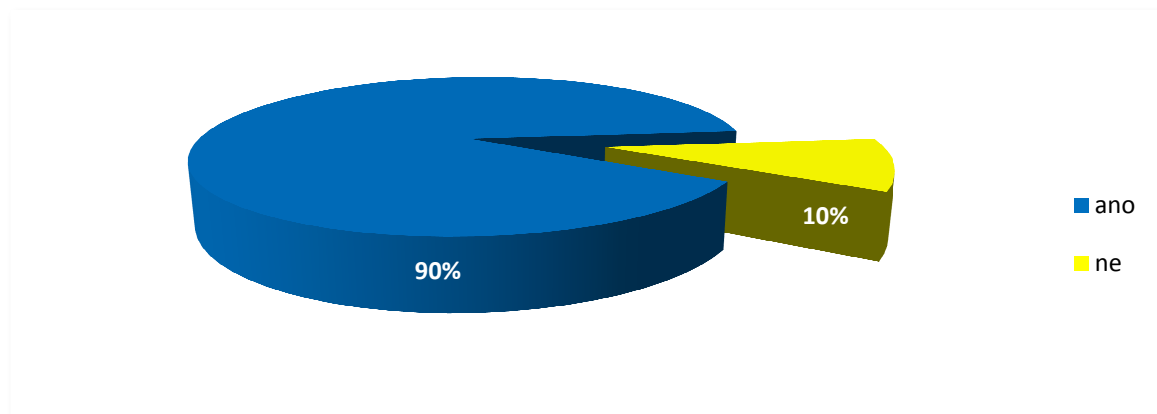
Graf 23: (otázka č. 11 – „Má, dle Vašeho názoru, spolupráce Probační a mediační služby s romskými klienty vliv na prevenci jejich další kriminality?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

Tento graf znázorňuje názor respondentů na to, zda má spolupráce Probační a mediační služby s romskými klienty vliv na prevenci jejich další kriminality. 9 respondentů se domnívá, že ano a pouze 1 odpověděl ne.

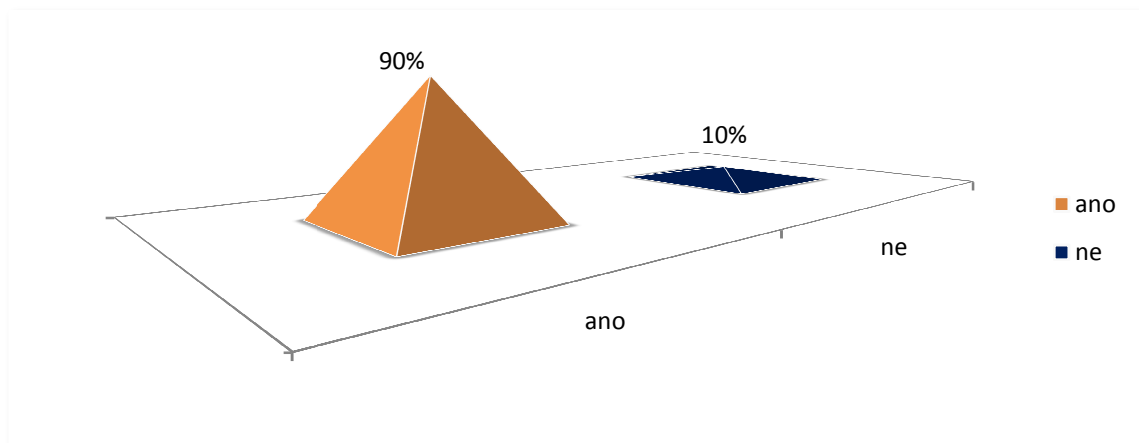
Graf 24: (otázka č. 12 – „Domníváte se, že díky Probační a mediační službě dochází ke snížení rizika sociálního vyloučení romských klientů?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

9 respondentů uvádí, že díky Probační a mediační službě dochází ke snížení rizika sociálního vyloučení a pouze 1 respondent tento názor nesdílí.

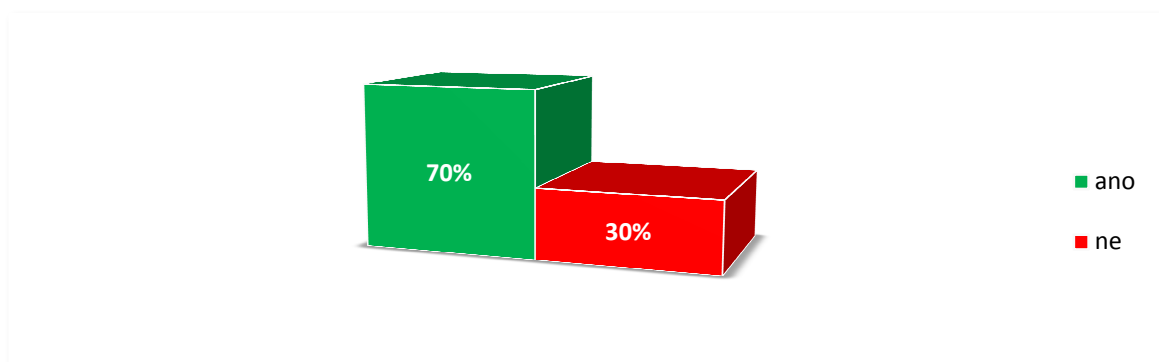
Graf 25: (otázka č. 13 – „Je pro resocializaci romských klientů přínosem skutečnost, že Probační a mediační služba koordinuje vstup dalších participujících osob a subjektů, podílejících se na řešení daného případu?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

Na tuto otázku odpověděla převážná většina, a to 9 dotázaných ano. Pouze 1 dotázaný odpověděl ne.

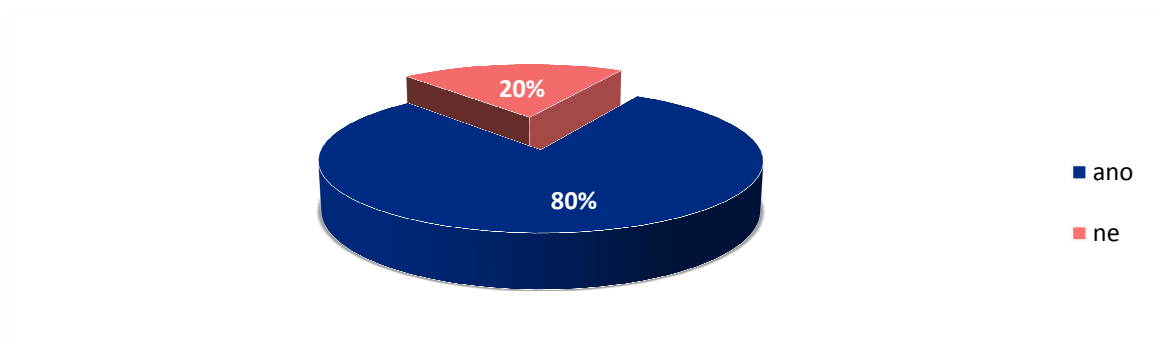
Graf 26: (otázka č. 14 – „Mají, dle Vašeho názoru, klienti z řad Romů nízké právní vědomí?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

7 respondentů se domnívá, že Romové mají nízké právní vědomí. 3 respondenti jsou opačného názoru.

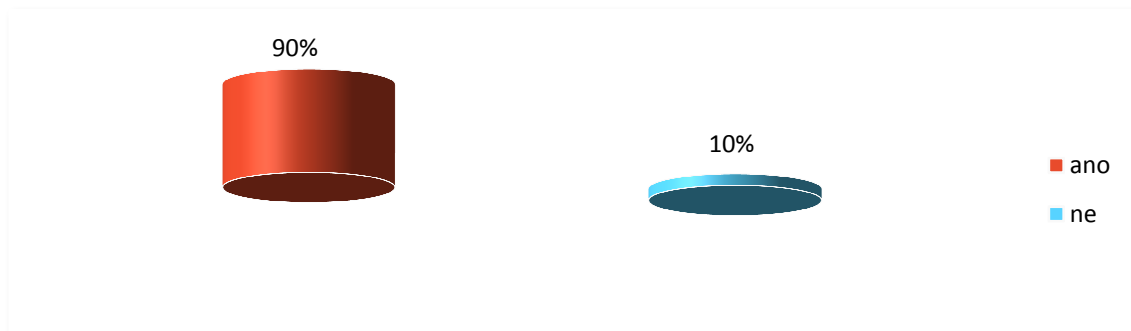
Graf 27: (otázka č. 15 – „Domníváte se, že negativní zkušenosti při jednání s úřady mohou vést k tomu, že romský klient nesplní podmínky uloženého alternativního trestu?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

Na tomto grafu je znázorněna odpověď na otázku, zda negativní zkušenosti při jednání s úřady mohou vést k tomu, že romský klient nesplní podmínky uloženého alternativního trestu. 8 dotázaných uvedlo ano a pouze 2 dotázaní uvedli ne.

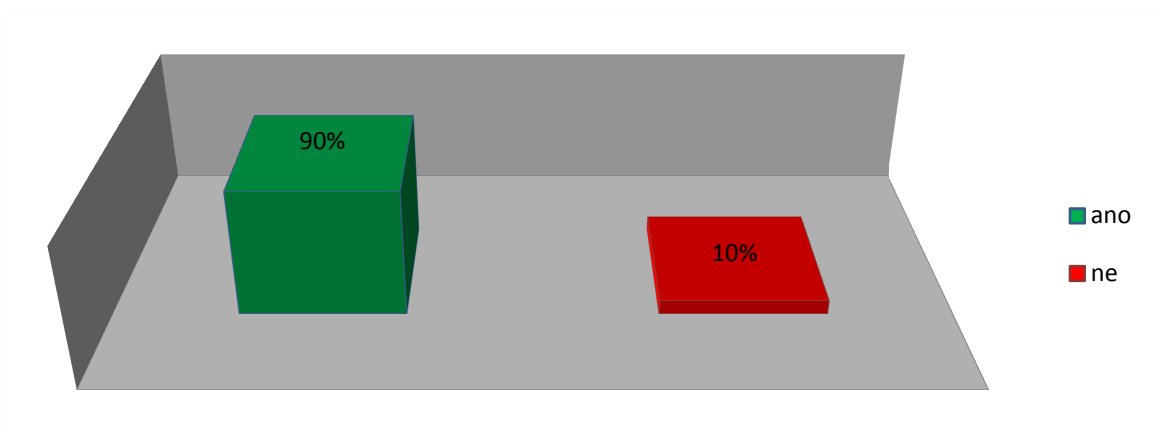
Graf 28: (otázka č. 16 – „Domníváte se, že by bylo přínosné rozšířit služby mentora na předrozsudkovou fázi trestního řízení – náhrada škody a možnost využití odklonů v trestním řízení?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

Tento graf znázorňuje, že 9 dotazovaných je přesvědčeno, že by bylo přínosné rozšířit služby mentora na předrozsudkovou fázi trestního řízení, 1 respondent odpověděl záporně.

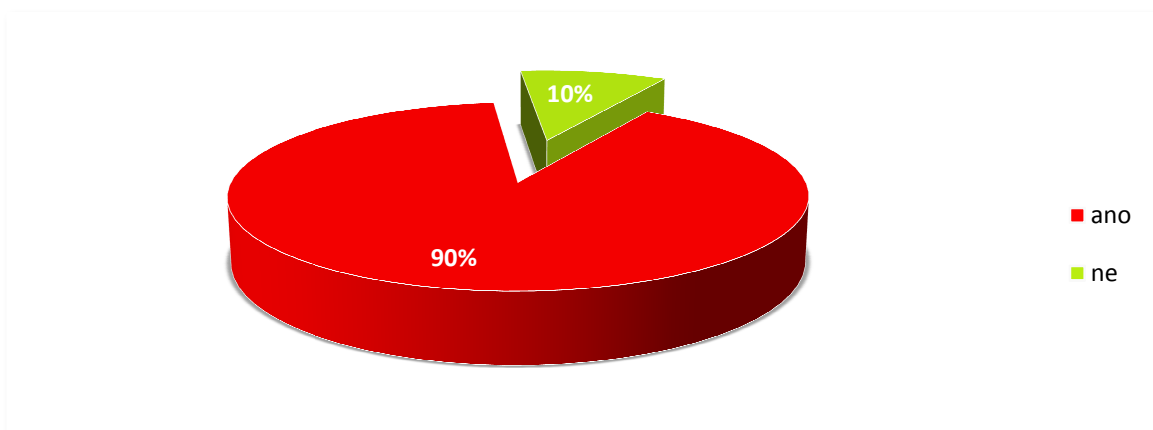
Graf 29: (otázka č. 17 – „Je nutné, dle Vašich zkušeností, brát ohled na kulturní odlišnosti a jiné hodnoty romských klientů?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

Tento graf znázorňuje skutečnost, že 9 respondentů je dle své zkušenosti přesvědčeno o nutnosti brát ohled na kulturní odlišnosti a jiné hodnoty romských klientů. Pouze 1 respondent tento názor nesdílí.

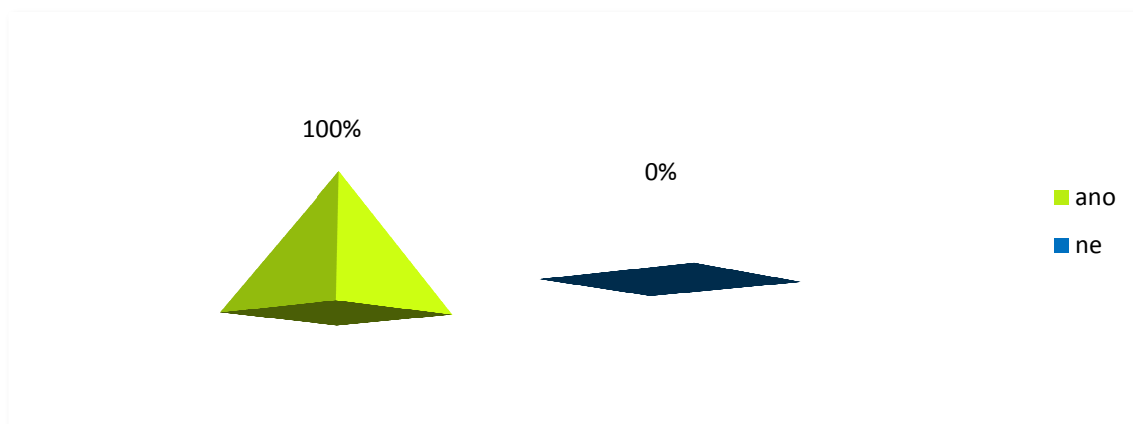
Graf 30: (otázka č. 18 – „Vyžaduje, dle Vaší zkušenosti, spolupráce s romskými klienty bližší znalost specifik jejich komunikace a chování?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z 10 dotazovaných je 9 toho názoru, že spolupráce s romskými klienty vyžaduje bližší znalosti specifik jejich komunikace a chování. 1 respondent je opačného názoru.

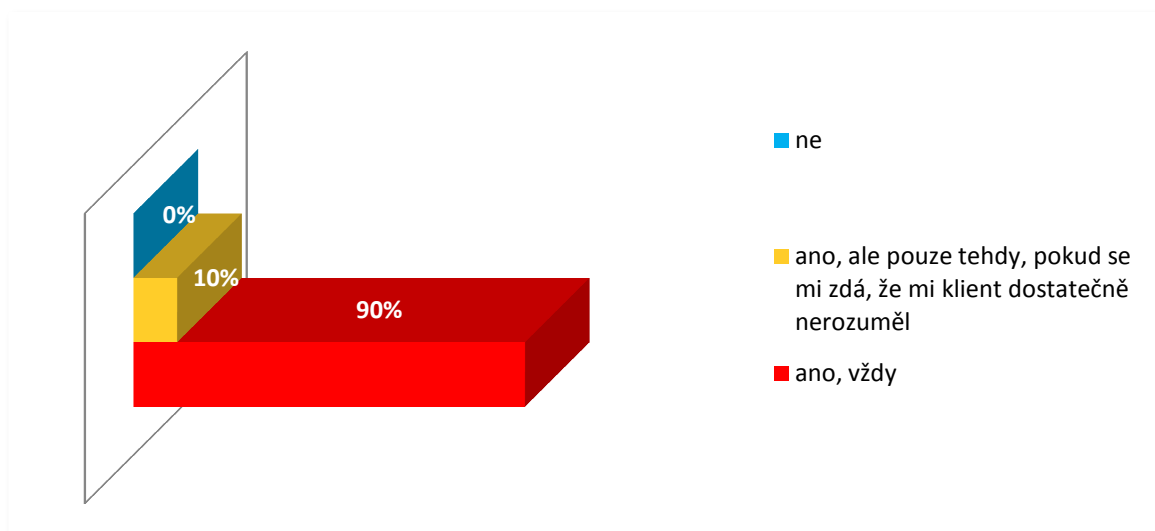
Graf 31: (otázka č. 19 – „Věnujete při práci s romskými klienty pozornost nejen jejich problému, ale i širším sociálním souvislostem?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

Tento graf zachycuje skutečnost, že všech 10 respondentů věnuje při práci s romskými klienty pozornost nejen jejich problému, ale širším sociálním souvislostem.

Graf 32: (otázka č. 20 – „Ověřujete si při komunikaci s romskými klienty, zda pochopili sdělení tak, jak jste si přáli?“)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z 10 dotázaných si při komunikaci s romskými klienty 9 respondentů ověřuje, zda pochopili sdělení tak, jak si respondenti přáli. Pouze 1 respondent uvedl v odpovědi ne.

5. DISKUSE

Za Romy jsem pro svůj výzkum považovala ty klienty, kteří v rámci spolupráce s PMS ČR využili služeb romského mentora.

5.1 Diskuse k údajům získaným ve statistice

V období 1. 3. 2006 – 29. 2. 2008 pracovala Probační a mediační služba se 136 klienty z řad Romů, přičemž 18 z nich bylo žen a 118 bylo mužů. Převážnou většinu, a to 107 klientů, tvořili dospělí, 12 klientů bylo mladistvých a 17 nezletilých. Výše uvedené je znázorněno grafy č. 1 a č. 2.

Jak naznačuje graf č. 3, z 94 % dala podnět k intervenci přímo PMS ČR, pouze u 8 případů mentor. Doposud nedošlo k situaci, kdy by podnět vzešel přímo od samotného klienta.

V grafu č. 4 je znázorněno dělení klientů na základě jejich problematičnosti. Pro správné pochopení statistických údajů, které má tento graf za úkol sdělit, je třeba vycházet z faktu, že všech 136 klientů je v podstatě problémových. Nadpoloviční většina, a to 52 % z nich má pro účely statistického zkoumání status „problémový“, v 39 % jde o „nespolupracující“ klienty a 9 % zaujímají „ohrožení sociální exkluzí“. Graf č. 11 na tato data navazuje hodnocením úspěšnosti intervence. V 71 případech „problémových“ klientů byla u 46 z nich intervence úspěšná, procentuální úspěšnost tedy tvoří 64,8 %. Z 53 „nespolupracujících“ klientů je úspěšně zaintervenovaných 21, vyjádřeno v procentech 39,6 %. U skupiny „ohrožených sociální exkluzí“, je úspěšnost 50 %, vyjádřeno v absolutních číslech 6 úspěšných intervencí z 12.

Rozdělíme-li klienty z hlediska uloženého institutu, byl nadpoloviční většině, a to 79, uložen institut obecně prospěšných prací, 14 klientů bylo podmíněně odsouzených s dohledem, 11 spadalo do přípravného řízení, 17 bylo nezletilých a 12 mladistvých. Výše uvedené znázorňuje graf č. 5. O úspěšnosti intervence z hlediska tohoto rozdělení vypovídá graf č. 10, který udává u institutu obecně prospěšných prací úspěšnou

intervenci v 55,6 %, v případech uloženého podmíněného odsouzení s dohledem byla intervence zdařilá u 43 % klientů, 100 % úspěšnost je udávána u uloženého podmíněného propuštění s dohledem, v tomto případě jde ale pouze o 1 klienta. U mladistvých byla intervence úspěšná z 66,6 %, u 17 nezletilých je udána úspěšná intervence v 58,8 %, u klientů v přípravném řízení tvoří úspěšnost pouhých 18 %. Klienti, u kterých uložený institut označen jako „jiný“ byli úspěšně zaintervenováni 100 %, v tomto případě jde o 2 klienty.

Jak vyplývá z grafu č. 6, k datu 29. 2. 2008 bylo ukončeno 86 případů a 50 zůstalo otevřených. Graf č. 8 rozděluje uzavřené případy na úspěšně ukončené u 40 klientů, tedy téměř u poloviny a neúspěšně ukončené v 46 případech. Graf č. 9 následně rozděluje otevřené případy na 33 úspěšně zaintervenované a 17 prozatím neúspěšných. Znamená to, že **úspěšnost ukončených případů je 46,5 % a úspěšnost otevřených případů je 66 %, tedy o 19,5 % vyšší.** Lze tedy vyvozovat, že **úspěšnost spolupráce PMS ČR s romskými klienty se neustále zvyšuje a díky tomu šance na jejich resocializaci stoupá.** Hypotéza č. 1 byla potvrzena.

Průběžná úspěšnost intervence celkem je znázorněna grafem č. 12. V období od 1. 3. 2006 do 29. 2. 2008 byla zjištěna 54 % úspěšnost. Tato statistická data korespondují i s výsledky dotazníkového šetření, které jsou znázorněny v grafech č. 13, 19, 21, 23 a 24, ve kterých respondenti vyjadřují svůj názor na celkový přínos práce PMS ČR a projektu Romský mentor. Domnívám se, že výborné výsledky jsou dány také zkvalitněním a prohloubením součinnosti orgánů činných v trestním řízení s PMS ČR a v neposlední řadě i romskými mentory.

Graf č. 7 znázorňuje příčiny ukončení jednotlivých případů. Tento graf nemá pro celkové hodnocení zásadní vypovídající hodnotu vzhledem ke skutečnosti, že jsou zde k některým případům přiřazeny dva důvody ukončení a hodnoty jednotlivých údajů jsou tedy mírně zkresleny. Graf je uveden pouze jako orientační.

5.2 Diskuse k údajům získaným v dotazníkovém šetření

Dotazník byl určen pracovníkům PMS ČR v Jihočeském kraji, tedy odborníkům v dané oblasti. S ohledem na tuto skutečnost byly formulovány i otázky.

Všichni respondenti, jak dokládá graf č. 13, se shodují v názoru, že činnost Probační a mediační služby má pozitivní vliv na resocializaci romských delikventů. Jak uvádí Matoušek (2003), resocializace je návrat ke společensky přijatelnému způsobu chování u lidí, kteří se od něj odchýlili. Neobejde se bez změn postojů a bez změn hodnotové orientace **(16)**.

Klíčová je z hlediska provádění probace a mediace v trestním řízení součinnost mezi PMS, státními zástupci a orgány policie. V přípravném řízení přispívá PMS k naplňování především odklonné funkce a svou činností vytváří předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některých ze zvláštních druhů řízení (tzv. odklonů – diverzí) nebo, aby mohl být uložen trest nespojený s odnětím svobody (alternativní trest) nebo, aby vazba mohla být nahrazena jiným opatřením **(32)**. Ve světle uvedeného, vzhledem k vysokému počtu případů zahájení trestního stíhání, je zkušenost všech dotazovaných naznačená grafem č. 14, že spolupráce PMS s orgány činnými v trestním řízení je plně funkční, velkou devizou. Souhlasím i s názorem L. Fingera, že velmi důležitou roli hraje součinnost PMS a státních zástupců. Probační úředníci začínají svou činnost již v raných fázích trestního řízení a vytvářejí nejen podmínky pro uplatnění odklonů, ale také zpracovávají podrobné informace o sociální situaci obviněného, o okolnostech, které ho přivedly do konfliktu se zákonem, jeho postoji k řešení škody a také jeho stanovisku k případnému uložení alternativního trestu. Tyto informace by měly soudům usnadnit a urychlit kvalitní rozhodování o ukládání alternativních trestů a opatření **(8)**.

Stoprocentně se respondenti shodují v odpovědích na otázku č. 3 a č. 4, když shodně uvádějí, že odborná veřejnost není dostatečně informována o činnosti PMS, ani o službě Romský mentor. Znázorněno v grafech č. 15, 16. Této skutečnosti jsou si vědomi i odborníci ze Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s., neboť cílem jejich práce je zvýšit povědomí o této problematice právě u odborníků z řad soudců, státních

zástupců, sociálních pracovníků a policie a podporovat spolupráci mezi organizacemi a odborníky, jež spojují společné zájmy, prostřednictvím pořádání workshopů, odborných setkání, studijních cest a publikační činnosti. V případě projektu Systém mentoringu v trestní justici je Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s., zaměřeno také na obce a kraje, a to zejména formou informačních aktivit a formou zapojení do řešení finanční udržitelnosti aktivit po skončení projektu **(28)**.

Jak znázorňuje graf č. 17, o skutečnosti, že Romové nemají dostatečnou povědomost o existenci PMS je přesvědčeno 7 probačních úředníků z 10. Tento názor koresponduje i s výsledkem šetření P. Turkové v rámci její diplomové práce, když uvádí, že 57 % jí dotazovaných respondentů z řad laické veřejnosti nezná instituci PMS. Dané zjištění ještě více upevnila skutečnost, že ze 43 % respondentů, kteří uvedli, že znají instituci PMS, uvedlo 19 % nesprávnou činnost PMS a dalších 13 % neuvedlo žádnou činnost **(34)**. Nastíněný problém by bylo možno, dle mého názoru, částečně řešit pomocí mentora. Sami Romové, dle názoru 70 % respondentů, existenci služby Romský mentor oceňují (graf č. 18).

PMS žádá o pomoc mentora například v případě, že klienti vůbec nezareagovali na výzvu Probační a mediační služby. V případě, že už do styku s PMS přišli, spolupracují obtížně a hrozí jim přeměna alternativního trestu nebo opatření na výkon trestu odnětí svobody, je služba mentora pro klienta vlastně poslední možností, aby od člověka, který je mu blízký jazykem a kulturou, dostal vysvětlení, co mu hrozí a jak situaci ještě obrátit **(17)**. Služba Romský mentor je využívána pracovníky PMS také pro klienty, kteří sice spolupracují, ale riziko sociální exkluze je u nich velmi vysoké. Termín sociální exkluze označuje obvykle komplexně podmíněnou nedostatečnou účast jednotlivce, skupiny nebo místního společenství na životě celé společnosti, resp. nedostatečný přístup ke společenským institucím zajišťujícím vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyt **(16)**. Graf č. 19 znázorňuje, že dle názoru všech dotazovaných projekt Systém mentoringu v trestní justici přispěl ke snížení rizika sociálního vyloučení, přičemž 2 dotazovaní si myslí, že velkou měrou a zbývajících 8 dotazovaných je toho názoru, že přispěl, ale ne zásadní měrou, důvod spatřují v hlubším

charakteru otázky sociálního vyloučení a v nutnosti zapojení celé veřejnosti spolu s Romy.

V současné době pracuje v Jihočeském kraji 11 romských mentorů. Jak vidno z grafu č. 20, 90 % dotázaných se domnívá, že je tento počet dostačující. Stejnou otázku jsem položila i Bc. Romanu Slivkovi, romskému koordinátorovi Krajského úřadu České Budějovice, který je zároveň i romským mentorem. On sám se také přiklání k názoru, že stávající počet je dostačující. Rovněž tvrdí, že intervence mentora má vliv na efektivní výkon alternativních trestů romskými klienty. Jako důvod uvádí skutečnost, že on jako Rom, člověk klientům blízký, který žije ve stejném městě, zná je a oni znají jeho, je schopen jim vysvětlit, co musí splnit a co se stane, když dané povinnosti nesplní. Snaží se je motivovat a podat jim pomocnou ruku v případě, že se rozhodnou věc aktivně řešit. Často se stane, že teprve po takovéto intervenci klient přijde na PMS a začne spolupracovat. Ne vždy se mu však podaří klienta přesvědčit, protože co člověk, to jiná individualita a jiný přístup k životu i povinnostem (31). Stejný je též vyjádřen v grafu č. 22, když 100 % respondentů je přesvědčeno, že na některé klienty vliv mentora ohledně efektivního výkonu alternativních trestů má a na některé ne. Všichni se také shodují v tom, že záleží na individuálním přístupu jedince k problému.

Na otázku, znázorněnou grafem č. 21, zda vede spolupráce PMS s romskými klienty k podpoře jejich zodpovědnosti, odpovědělo 70 % dotázaných ano. Jako stěžejní uváděli motivaci Probační a mediační službou k plnění povinností souvisejících s výkonem alternativních trestů. Názory úředníků PMS korespondují s posláním, které Probační a mediační služba má. Dle Kroftové (2005) je posláním PMS přispívat k naplňování trestní spravedlnosti především vytvářením podmínek pro uplatnění alternativních postupů v trestním řízení, zajištění účinného výkonu alternativních trestů a nalezení účinné reakce na spáchaný trestný čin. Dále svými činnostmi Probační a mediační služba mimo jiné usiluje o obnovení respektu k právním normám (15). Zásadou činnosti pracovníků Probační a mediační služby je, dle Doubravové (2005) podporování klientů při hledání zdrojů a kompetencí, které jim umožní změnit dosavadní vzorce chování, jež je přiváděly do konfliktu se zákonem a posilování klientů v aktivním přístupu při řešení následků trestné činnosti (15). 3 respondenti, kteří uvedli

v odpovědi ne, jsou přesvědčeni, že není v silách samotné PMS podporu zodpovědnosti romských klientů zabezpečit.

O skutečnosti, že má PMS vliv na prevenci další kriminality romských klientů je přesvědčeno 90 % dotázaných (graf č. 23). Dle příručky pro probaci a mediaci, PMS vyhodnocuje rizika, jež obvykle vyústí v návrh možných kroků snižujících riziko opakování trestní události **(25)**.

Graf č. 25 naznačuje názor 90 % respondentů, že pro resocializaci romských klientů je přínosem skutečnost, že Probační a mediační služba koordinuje vstup dalších participujících osob a subjektů, podílejících se na řešení daného případu. Svou odpověď 3 respondenti doplnili o názor, že je organizace dopředu připravena na příchod romského klienta a nevznikají tak bariéry, 6 respondentů vidí velký přínos při řešení případu v osobě romského mentora. Tento názor potvrzuje i článek publikovaný v časopisu Kontakt. Podle něj se stalo obecnou normou posuzovat Roma podle „obecných zkušeností“ s romským etnikem. Právní postih je v takovém případě velmi problematický, a to i tehdy, prohlásí – li zaměstnavatel veřejně, že žadatele nepřijme, protože je Rom. Dále lze konstatovat, že běžná je též diskriminace Romů a osob tmavší pleti ve službách, obchodech, restauracích **(1)**.

V souvislosti s prevencí další kriminality klientů je třeba zohlednit jejich právní vědomí. Z grafu č. 26 vyplynulo, že 70 % respondentů je přesvědčeno o nízkém právním vědomí, které mají klienti z řad Romů. Zde uvedu názor Bc. Slivky, že mnoho Romů ani neví, že jejich jednání je trestné nebo páchají trestnou činností pod sociálním tlakem a jde tedy o tzv. sociální kriminalitu **(31)**.

Téměř všichni, přesněji 90 % respondentů, jsou toho názoru (graf č. 24), že díky PMS dochází ke snížení rizika sociálního vyloučení romských klientů. Snižování rizika sociálního vyloučení vychází z každodenní činnosti PMS s jejich klienty. Jedná se o pomoc při komunikaci s úřady, pomoc a podporu při hledání zaměstnání, bydlení, pomoc při řešení dluhů (řešení formou splátkových kalendářů). Tento názor sdílí taktéž romský koordinátor Krajského úřadu České Budějovice, Bc. Roman Slivka. Dle jeho názoru negativní zkušenosti při jednání s úřady mohou vést k tomu, že romský klient

nesplní podmínky uloženého alternativního trestu **(31)**. Tuto skutečnost dokládá i graf č. 27, na němž je znázorněn totožný názor, sdílený 80 % dotázaných.

Při práci s romskými klienty hraje důležitou roli komunikace. Každý, kdo s nimi pracuje, by měl brát ohled na jejich kulturní odlišnosti a jiné hodnoty. Měl by si klást otázky, jak vidí romský klient svou životní situaci a které problémy považuje za palčivé **(21)**. Téměř všichni respondenti, jak ilustruje graf č. 29, pokládají za nutné brát ohled na kulturní odlišnosti a jiné hodnoty romských klientů. Svou odpověď téměř všichni doplnili o poznatek, že většina klientů nahlíží na své problémy jinak než probační úředníci. Pouze 1 respondent svůj názor písemně neodůvodnil a není podle něj nutné brát ohledy na kulturní odlišnosti a jiné hodnoty klientů.

Rozdílné podmínky života Romů, jejich hodnoty a tradice vytvořily specifický systém norem a hodnot a ovlivnily i způsob komunikace. Romové mají zcela odlišný komunikační styl od příslušníků majoritní společnosti střední Evropy v mnoha směrech **(33)**. Tento názor sdílí 90 % dotázaných (graf č. 30). Vycházejí přitom z vlastní zkušenosti, že spolupráce s romskými klienty vyžaduje bližší znalosti specifik jejich komunikace a chování a díky tomu jsou výsledky spolupráce lepší. Pouze 1 respondent je opačného názoru a přistupuje ke všem klientům stejně.

Všech 10 respondentů, jak vyplývá z grafu č. 31, věnuje při práci s romskými klienty pozornost nejen jejich problému, ale i širším sociálním souvislostem. Všichni dotazovaní tedy aplikují při své práci základní pilíř sociální práce s romskými klienty. Dle Navrátila (2003) je jedním z pilířů takovéto práce, aby odborník věnoval pozornost nejen problému, o kterém klient hovoří, ale i širším sociálním souvislostem. Musí také uvážit, zda klient není terčem institucionalizovaného znevýhodňování **(21)**.

Typickým rysem, charakteristickým pro velkou skupinu Romů, je nízká schopnost generalizace. Je proto důležité v jednání s nimi používat slovník, kterému budou rozumět a ověřovat si, zda pochopili sdělení tak, jak jsme si přáli **(33)**. Myslím, že je velkým přínosem PMS při práci s romskými klienty skutečnost vyplývající z grafu č. 32. Při komunikaci s romskými klienty si 9 z 10 dotazovaných pracovníků PMS ověřuje, zda klienti pochopili jejich sdělení tak, jak si přáli.

Shrneme-li získané informace znázorněné v grafech č. 29, 30, 31 a 32, můžeme dovodit, že hypotéza č. 2 byla také potvrzena, neboť **téměř všichni pracovníci PMS berou ohled na kulturní odlišnosti a jiné hodnoty romských klientů, jejich spolupráce s klienty vyžaduje bližší znalosti specifik jejich komunikace a chování, věnují pozornost nejen problému klienta, ale také širším sociálním souvislostem a vždy si ověřují, zda klienti pochopili jejich sdělení tak, jak si přáli.**

Závěrem zmíním názor 90 % respondentů, vyplývající z grafu č. 28. Domnívají se, že by bylo přínosné rozšířit služby mentora na předrozsudkovou fázi trestního řízení. Vzhledem k úspěšnosti projektu a díky profesionálnímu přístupu ze strany pracovníků PMS by toto rozšíření bylo velkým přínosem jak pro klienty, tak pro odbornou a ve svém důsledku i širokou veřejnost.

6. ZÁVĚR

Bakalářská práce má zmapovat úlohu PMS ČR při resocializaci romských delikventů. Příčinu, proč právě Romové mají velké sklony k delikventnímu chování, můžeme najít v součtu špatné životní situace (nízká úroveň vzdělanosti, vysoká nezaměstnanost, obecně nízký sociální statut) a nepřátelského postoje neromské části společnosti. V textu je nastíněna historie a současnost Romů v České republice, jejich členění i životní styl. Pozornost je věnována činnosti Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s. Náhled je nabízen i na poslání, cíle působení a zásady činnosti PMS ČR. Nechybí ani výčet principů a oblastí její činnosti.

Cílem práce je zmapování úlohy PMS ČR při resocializaci romských delikventů a dílčím cílem zjištění, zda na zvýšení úspěšnosti resocializace má vliv zkvalitnění práce probačních úředníků a angažovanost odborné a laické veřejnosti. Stanoveny byly dvě hypotézy. První hypotéza - úspěšnost resocializace romských delikventů do společnosti se zvýší díky jejich spolupráci s Probační a mediační službou, se potvrdila. Ze statistických dat vyplynulo, že úspěšnost intervence ze strany PMS u ukončených případů je 46,5 % a úspěšnost otevřených případů je 66 %, tedy o 19,5 % vyšší. Lze tedy vyvozovat, že úspěšnost spolupráce PMS ČR s romskými klienty se neustále zvyšuje a díky tomu šance na jejich resocializaci stoupá. Druhá hypotéza - pro efektivnější spolupráci s romskými klienty je zapotřebí brát ohled na jejich kulturní odlišnosti a jiné životní hodnoty, byla také potvrzena. Shrneme-li získané informace z dotazníkového šetření, tak téměř všichni pracovníci PMS berou ohled na kulturní odlišnosti a jiné hodnoty romských klientů, jejich spolupráce s klienty vyžaduje bližší znalosti specifik jejich komunikace a chování, věnují pozornost nejen problému klienta, ale také širším sociálním souvislostem a vždy si ověřují, zda klienti pochopili jejich sdělení tak, jak si přáli.

Jsem přesvědčena, že PMS je nezbytnou součástí procesu úspěšné resocializace. Nesporným přínosem pro její efektivní činnost je odbornost, angažovanost a flexibilita probačních pracovníků, ale i jejich nápady a inovativní kroky k tomu, aby proces probace a mediaci probíhal kvalitně. Pokud to není v rozporu se zákonem, nevidím

důvod, proč se o to nepokusit. PMS by mohla působit už v oblasti primární prevence, z hlediska podporování prosociálních postojů a chování. Úkolem pro PMS by mělo být zvýšení informovanosti o její existenci a činnosti mezi odbornou i širší laickou veřejností. Velký potenciál, a to nejen při řešení tohoto problému, spatřuji v osobě mentora, který je prostředníkem mezi oběma stranami. Navíc má obrovský vliv na pachatele trestné činnosti z romské komunity, s nimiž PMS pracuje. Domnívám se, že by bylo přínosné rozšířit jeho služby na předrozsudkovou fázi trestního řízení a posílit jeho kompetence při jednání s klienty ohroženými drogovou závislostí. PMS by svou pomoc mohla také nabízet chronicky zadluženým klientům, motivovat je v hledání a udržení legálního zaměstnání a minimalizovat jejich znovuzadlužování.

Bakalářská práce může být využita jako studijní materiál, nabízí i několik témat k diskusi. Ráda bych, aby byla přínosem pro všechny, kterých se tato problematika dotýká, ale zároveň, aby nabízela informace i široké veřejnosti.

Cíl práce i dílčí cíl byl splněn.

7. KLÍČOVÁ SLOVA

Delikvence

Mediace

Probace

Probační a mediační služba

Resocializace

Romové

8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. BLÁHA, R. - KUČERA, M. - KUČERA, M. Trestněprávní a kriminologická hlediska extremismu. *Kontakt*. 2007, roč. 9, č. 1, IX:1-211 s. ISSN 1212-4117.
2. BOLDIŠ, P. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 1 - Citace: metodika a obecná pravidla* [online]. Verze 3. 3. 1999-2004, poslední aktualizace 11. 11. 2004 [cit. 2008-02-02] Dostupné z: <<http://www.boldis.cz/citace1.pdf>>.
3. BOLDIŠ, P. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2 (01 0197): Část 2 – Modely a příklady citací u jednotlivých typů dokumentů* [online]. Verze 3. 3. 1999-2004, poslední aktualizace 11. 11. 2004 [cit. 2008-02-02] Dostupné z: <<http://www.boldis.cz/citace1.pdf>>.
4. BOUCHALOVÁ, L. Probace a její prvky v českém právu. České Budějovice, 2007. 90 s. 20 s. obr. příl. Diplomová práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Vedoucí diplomové práce JUDr. Daniel Prouza, Ph.D.
5. *Dělení Romů*. Romové v České republice. [online]. Poslední aktualizace 26. 2. 2000 [cit. 2008-03-22]. Dostupné z <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18901>>.
6. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 1993. 374 s. ISBN 80-7184-141-2.
7. ELICHOVÁ, M. Sonda do zdravotního stavu a životního stylu českobudějovických Romů. *Kontakt*. 2004, roč. 6, č. 4, 203-246 s. ISSN 1212-4117.

8. FINGER, L. *Probace a její prvky v českém trestním systému* [online]. Poslední aktualizace 10. 11. 2003. [cit. 2008-03-22]. Dostupné z: <<http://www.trestni2.juristic.cz/481190clanek/trest3>>.
9. GJURIČOVÁ, A. Sociální aspekty trestné činnosti dětí a mladistvých. [online]. [cit. 2008-03-25]. Dostupné z <http://www.mvcr.cz/časopisy/s/2007/29/tema_gjuricova.html>.
10. HIRT, T. – JAKOUBEK, M. (eds.). *„Romové“ v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. 414 s. ISBN 80-86898-76-8.
11. *Historie Romů na území České republiky*. Romové v České republice. [online]. Poslední aktualizace 12. 2. 2002 [cit. 2008-03-22] Dostupné z <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18785>>.
12. HOLÁ, L. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2003. 192 s. ISBN 80-247-0467-6.
13. Komunitní plánování sociálních služeb Ostrava. *Romské etnikum*. [online]. [cit. 2008-03-03]. Dostupné z <http://www.kpostrava.cz/?nadpis=Romske_etnikum&ids=246>.
14. KRIŠTOF, R. Způsob obživy romských populací související s trestnou činností. In: Hirt, T. – Jakoubek, M. (eds.). *„Romové“ v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. 414 s. ISBN 80-86898-76-8.
15. KROFTOVÁ, A. – OUŘEDNÍČKOVÁ, L. Sociální práce v rámci probační a mediační služby. In: Matoušek, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.

16. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. 288 s. ISBN 80-7178-549-0.
17. Mentoring. [online]. [cit. 2008-03-02]. Dostupné z <<http://www.mentoring.spj.cz>>.
18. Mentoring. *Statistiky*. [online]. [cit. 2008-03-25]. Dostupné z <<http://www.mentoring.spj.cz>>.
19. Ministerstvo vnitra. *Zpráva o analýze soudobé migrace a usazování příslušníků romských komunit ze Slovenské republiky na území ČR*. [online]. c2003. [cit. 2008-03-25]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/dokumenty/migrace/2003/zprava03.html>>.
20. *Minulost Romů*. [online]. c2000. [cit. 2008-04-05]. Dostupné z <<http://mvcr.cz/prevence/obcanum/publik/romove/minulost.html>>.
21. NAVRÁTIL, P. *Romové v české společnosti*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. 224 s. ISBN 80-7178-741-8.
22. NEDOMOVÁ, A. Situace romské menšiny v České republice. *Policista*. [online]. [cit. 2008-03-25]. Dostupné z <<http://mvcr.cz/casopisy/policista/prilohy/rom.html>>.
23. NETÍK, K. Koncepce rozvoje vězeňství v ČR. *Bulletin studijní a výzkumné skupiny ředitelství SNV ČR*. [online]. [cit. 2008-03-25]. Dostupné z <http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=60>.
24. NIEDERLE, P. Zadlužení, sociální dávky a sociální péče. In: Autorský kolektiv. *Romové ve městě*. Praha: Socioklub, 2002. 143 s. ISBN 80-86484-01-7.

25. PMS – Probační a mediační služba České republiky. [online]. [cit. 2008-03-25]. Dostupné z <<http://www.pmscr.cz/scripts/index/php>>.
26. *Příručka pro probaci a mediaci*. Praha: SPJ – Institut pro probaci mediaci, 2001.
27. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. 1. vydání. Praha: Portál, 1998. 144 s. ISBN 80-7178-250-5.
28. Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s. [online]. [cit. 2008-03-02]. Dostupné z <<http://www.spj.cz>>.
29. SEKYT, T. Romské tradice a jejich konfrontace se současností. In: Jakoubek, M. – Hirt, T. *Romové: Kulturologické etudy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. 384 s. ISBN 80-86473-83-X.
30. SEKYT, V. Romové. In: Šišková, T. ed. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. 200 s. ISBN 80-7178-648-9.
31. SLIVKA, R. (romský koordinátor Krajského úřadu České Budějovice). Osobní konzultace dne 20. 3. 2008.
32. ŠÁMAL, P. - et al. *Trestní řád. Komentář – I díl*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2002. ISBN 80-7179-634-4.
33. ŠIŠKOVÁ, T., ed. *Menšiny a migranti v České republice*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. 200 s. ISBN 80-7178-648-9.
34. TURKOVÁ, P. *Postoje odborné a laické veřejnosti k institutu alternativních trestů*. České Budějovice, 2007. 125 s. Diplomová práce na Zdravotně sociální fakultě

Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Vedoucí diplomové práce Mgr. Hana Francová.

35. ÚZ. *Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě*. Ostrava: Jiří Motloch-Sagit, 2006. 416 s. ISBN 80-7208-586-7.

9. PŘÍLOHY

Příloha 1: Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Leona Lojdová a jsem studentkou Zdravotně sociální fakulty na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Dovoluji si Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku. Pomůžete mi tím při provádění výzkumu, který je součástí mé bakalářské práce na téma **„Role Probační a mediační služby v resocializaci romských delikventů“**. Dotazník je zcela anonymní a je určen pouze pro potřebu mé bakalářské práce.

U každé otázky, prosím, vyberte jednu odpověď. U některých otázek využijte volných řádků pro vlastní odpověď.

Děkuji Vám za ochotu a Váš čas věnovaný vyplňování dotazníku.

- 1) Má, dle Vašeho názoru, činnost PMS pozitivní vliv při resocializaci romských delikventů?
 - a) ano
 - b) ne

- 2) Jaká je, dle Vašich zkušeností, spolupráce PMS s orgány činnými v trestním řízení (státními zástupci, soudy, Policií ČR)?
 - a) funkční
 - b) žádná
 - c) problémová (napíšte prosím, v čem)

3) Domníváte se, že je odborná veřejnost dostatečně informovaná o činnosti PMS?

a) ano

b) ne

4) Domníváte se, že je odborná veřejnost o službě Mentor dostatečně informovaná?

a) ano

b) ne

5) Mají Romové, dle Vašeho názoru, dostatečnou povědomost o existenci PMS?

a) ano

b) ne

6) Domníváte se, že sami Romové oceňují existenci služby Romský mentor?

a) ano

b) ne

7) Přispěl, dle Vašeho názoru, projekt Systém mentoringu v trestní justici ke snížení rizika sociálního vyloučení romských klientů?

a) ano, velkou měrou (napíšte, prosím, jakým způsobem)

b) ano, ale ne zásadní měrou (napíšte, prosím, proč)

c) ne (napíšte, prosím, proč)

8) Je stávající počet mentorů v Jihočeském kraji dostačující?

a) ano

b) ne

9) Vede, dle Vašich zkušeností, spolupráce PMS s romskými klienty k podpoře jejich zodpovědnosti?

a) ano (uveďte, prosím, v jakém směru)

b) ne (uveďte, prosím, důvod)

10) Má, dle Vašeho názoru, intervence mentora vliv na efektivní výkon alternativních trestů romskými klienty?

a) ano, má zásadní vliv (uveďte, prosím, v jakém smyslu)

b) na některé klienty ano, na některé ne (uved'te, prosím, proč)

c) ne, nemá žádný vliv (uved'te, prosím, proč)

11) Má, dle Vašeho názoru, spolupráce PMS s romskými klienty vliv na prevenci jejich další kriminality?

a) ano

b) ne

12) Domníváte se, že díky PMS dochází ke snížení rizika sociálního vyloučení romských klientů?

a) ano

b) ne

13) Je pro resocializaci romských klientů přínosem skutečnost, že PMS koordinuje vstup dalších participujících osob a subjektů, podílejících se na řešení daného případu?

a) ano (uved'te, prosím, z jakého důvodu)

b) ne (uved'te, prosím, proč)

14) Mají, dle Vašeho názoru, klienti z řad Romů nízké právní vědomí?

a) ano

b) ne

15) Domníváte se, že negativní zkušenosti při jednání s úřady mohou vést k tomu, že romský klient nesplní podmínky uloženého alternativního trestu?

a) ano

b) ne

16) Domníváte se, že by bylo přínosné rozšířit služby mentora na předrozsudkovou fázi trestního řízení – náhrada škody a možnost využití odklonů v trestním řízení?

a) ano (uved'te, prosím, důvod)

b) ne (uved'te, prosím, proč)

17) Je nutné, dle Vašich zkušeností, brát ohled na kulturní odlišnosti a jiné hodnoty romských klientů?

a) ano (uveďte, prosím, z jakého důvodu)

b) ne (uveďte, prosím, proč)

18) Vyžaduje, dle Vaší zkušenosti, spolupráce s romskými klienty bližší znalost specifik jejich komunikace a chování?

a) ano (uveďte, prosím, z jakého důvodu)

b) ne (uveďte, prosím, proč)

19) Věnujete při práci s romskými klienty pozornost nejen jejich problému, ale i širším sociálním souvislostem?

a) ano

b) ne

20) Ověřujete si při komunikaci s romskými klienty, zda pochopili sdělení tak, jak jste si přáli?

a) ano, vždy

b) ano, ale pouze tehdy, pokud se mi zdá, že mi klient dostatečně nerozuměl

c) ne